

Universiteit Utrecht

Hoe goed begrijpt u uw pensioen?

Een onderzoek naar de invloed van interesse, voorkennis en motivatie op het pensioenbewustzijn

Sidney Klinker - 3379396

10-4-2013

Bachelorscriptie Communicatie- en Informatiewetenschappen

Departement Nederlands, Blok 3

Universiteit Utrecht

Begeleider: Henk L. W. Pander Maat

Tweede beoordelaar: Leo Lentz

Voor Oma

Samenvatting

Recent onderzoek laat zien dat het pensioenbewustzijn (ofwel begrip van het pensioen) laag is onder de gemiddelde Nederlandse werknemer. Wel is duidelijk dat er een verschil is tussen jong en oud, waarbij de oudere leeftijdsgroep aantoonbaar een grotere motivatie en een groter begrip te hebben van het pensioen. De vraag is echter hoeveel invloed interesse daadwerkelijk uitoefent op begrip, en of er niet ook andere factoren mee gemoeid zijn. Academische literatuur is hier niet eenduidig over en concludeert dat het exacte cognitieve proces dat de invloed van interesse op begrip zou moeten verklaren nog onduidelijk is.

Door te kijken naar de invloed van interesse, alsmede de factor leeftijd en voorkennis is onderzocht wat de exacte invloed van interesse precies is en in hoeverre deze verantwoordelijk is voor de score van proefpersonen op de begripstoets. De begripstoets is gebaseerd op het Uniform Pensioen Overzicht (UPO), dat pensioenfondsen wettelijk verplicht zijn ieder jaar op te sturen aan hun deelnemers. Uit het UPO zou duidelijk moeten blijken hoe een werknemer ervoor staat, met betrekking tot zijn/haar pensioen.

De 100 proefpersonen kregen respectievelijk een interessoets, een pensioenkennistoets (voorkennis), de begripstoets, een woordenschattoets en een interessoets achteraf voorgelegd. Verwacht werd dat alle drie de variabelen een begripseffect zouden hebben en dat interesse het meest van invloed zou zijn op het begrip. Uit analyse van de resultaten blijkt echter dat de factoren opleiding en woordenschat de grootste invloed hebben op begrip. De gevonden effecten van interesse, voorkennis en leeftijd blijken minimaal.

Inhoudsopgave

1. Inleiding	P. 4
2. Theoretisch Kader	P. 6
2.1 <i>Motivatie</i>	P. 6
2.2 <i>Voorkennis</i>	P. 12
2.3 <i>Leeftijd</i>	P. 14
2.4 <i>Vraagstelling & Hypothesen</i>	P. 15
3. Methode	P. 17
3.1 <i>Materiaal</i>	P. 17
3.2 <i>Proefpersonen</i>	P. 18
3.3 <i>Procedure</i>	P. 19
4. Resultaten	P. 21
4.1 <i>Descriptive statistics</i>	P. 21
4.1.1 <i>Betrouwbaarheid</i>	P. 22
4.1.2 <i>Analyse resultaten</i>	P. 24
4.2 <i>Correlaties variabelen & constructen</i>	P. 25
4.3 <i>Regressieanalyses</i>	P. 26
5. Conclusie	P. 28
6. Discussie	P. 30
7. Literatuurlijst	P. 32
8. Bijlagen	P. 34

1. Inleiding

Het Pensioen. Aan het eind van onze werkende carrière datgene wat er voor zorgt dat wij onze oude dag financieel verzorgd door kunnen komen. Veelal onbewust bouwen werknemers door de jaren heen gestaag aan een van de meest essentiële voorzieningen voor de oude dag. Vaak zonder dat men er veel van begrijpt, laat staan een realistische inschatting kan maken van wat later benodigd zal zijn om fatsoenlijk te kunnen rondkomen (CentiQ, Wijzer in geldzaken, Stichting Pensioenkijs.nl & TNS NIPO, 2009, p. 10). Vaak lijkt het zelfs wel alsof de werkende bevolking helemaal niet wil denken aan het pensioen en dit voor zich uitschuift totdat het of te laat is, of men plotseling tot bezinning komt. Vooral jongeren blijken niet gemotiveerd te zijn om zich bezig te houden met hun pensioenen, hoewel het bij ouderen beter is gesteld, is het pensioenbewustzijn van mensen bedroevend laag (CentiQ e.a., 2009; TNS NIPO, 2012).

Volgens de overheid is dit vooral te danken aan het feit dat informatie over pensioenen veel te complex is en niet te begrijpen voor de leek. Tevens stelt de overheid dat er vanuit de verschillende pensioenfondsen (veel) te weinig informatie van goede kwaliteit wordt geleverd aan de werknemers over het hoe en wat aangaande pensioenen (Nell & Lentz, 2012, p. 10). Dit terwijl het voor een werknemer vanaf het begin duidelijk zou moeten zijn hoe zijn of haar pensioenregeling er in grote hoofdlijnen uit ziet (Autoriteit Financiële Markten [AFM], 2010, p. 5).

Als maatregel heeft de overheid in 2008 een wijziging in de Nederlandse Pensioenwet doorgevoerd, waarmee het aan pensioenfondsen verplicht is gesteld om aan nieuwe deelnemers een zogenaamde ‘startbrief’ te versturen. Hierin is op een begrijpelijke manier uitgelegd wat de gangbare praktijken zijn rond het opbouwen van pensioen (bij dat specifieke pensioenfonds). Een tweede wijziging die is doorgevoerd is de invoering van het zogenaamde Uniform Pensioenoverzicht (UPO). Hierin staat vermeld wat het opgebouwde pensioen is van een deelnemer op een bepaalde datum en wat het verwachte pensioen is van een deelnemer op zijn pensioendatum. Ook staat hierin een aantal specificaties over wat er met het pensioen gebeurt bij overlijden voor/na de pensioendatum en in geval van arbeidsongeschiktheid. Naast de verplichte startbrief en het UPO is het pensioenfondsen toegestaan om additionele informatie naar (oud-)deelnemers te versturen over de gang van zaken. Zoals eerder gesteld is deze maatregel doorgevoerd om te zorgen voor meer helderheid, duidelijkheid en kwaliteit van de communicatie over pensioenen naar de deelnemers in pensioenregelingen.

Hoewel de intentie van de getroffen maatregelen goed was en dit ook geleid heeft tot een veelheid aan kwalitatief beter communicatiemateriaal (Nell & Lentz, 2012, p. 11), is er de afgelopen jaren steeds meer kritiek gekomen op het UPO. Zo is er kritiek van de Consumentenbond op het feit dat er slechts bruto en geen netto bedragen op het UPO staan. Tevens vindt de Consumentenbond dat het UPO geen volledig inzicht geeft, bijvoorbeeld door het ontbreken van de gegevens betreffende koopsompolissen (Binnenlands Bestuur, 2010). Grote kritiek is er echter ook van de pensioenfondsen zelf. Hoewel deze niet ontkennen dat er verbetering is aangebracht in de communicatie over pensioenen, zijn ze zeer kritisch over de manier waarop ze ten aanzien van deze communicatie in een keurslijf worden gedwongen (Nell & Lentz, 2012, p. 10). De pensioenfondsen klagen over de manier waarop de inhoud en vormgeving van het UPO volledig is gedicteerd door legale richtlijnen. Het idee hierachter is heldere, duidelijke en kwalitatief goede informatie, maar volgens pensioenfondsen is de realiteit dat de tekst in het UPO vanwege die richtlijnen juist moeilijker te begrijpen is voor deelnemers. Hierdoor worden fondsen gedwongen extra te investeren in het aanleveren van additionele informatie om een (groot) deel van deze onduidelijkheid weg te nemen (Nell & Lentz, 2012, pp. 11-13).

Juist daarom ligt het accent in dit onderzoek op kwantitatieve verbanden. Inhoudelijk ligt de focus van dit onderzoek op de vragen: Hoe begrijpelijk is het UPO? En hoe wordt het begrip van het UPO door bepaalde factoren beïnvloed? De belangrijkste factor die hierbij wordt onderzocht is de factor motivatie, maar ook naar factoren als voorkennis en leeftijd wordt gekeken.)

Dit rapport begint met de bespreking van de theoretische achtergrond van zowel de factor motivatie als het begrip (ofwel pensioenbewustzijn). Ook andere relevante factoren zullen worden besproken alsmede mogelijke relaties tussen de factoren. Vervolgens zal de gebruikte methode worden besproken en worden onderbouwd. Aansluitend zullen vervolgens verschillende analyses worden uitgevoerd op de verkregen dataset, waarna de resultaten zullen worden geanalyseerd en besproken.

2. Theoretisch kader

2.1 Motivatie

Motivatie en interesse zijn de belangrijkste factoren in dit onderzoek. Door de jaren heen is er op academisch gebied een enorme verscheidenheid aan onderzoek gedaan naar het effect van motivatie en interesse op een groot aantal variabelen. Veel van deze literatuur heeft zich echter gefocust op het effect van motivatie op het leren en begrijpen van teksten (o.a. Ainley, 2006; Schiefele, 1991). Deze en andere onderzoeken laten duidelijk zien dat er een positieve correlatie is tussen motivatie en (onder andere) het leren van teksten. Het is echter nog steeds onduidelijk voor onderzoekers wat het exacte cognitieve proces is, dat verantwoordelijk is voor de resultaten die keer op keer naar voren komen in experimentele onderzoeken (Clinton & Van den Broek, 2012).

Dat er effecten van motivatie en interesse zijn op het (lees)gedrag van mensen is duidelijk. Voor dit onderzoek is echter van belang dat er ook een hanteerbare definitie van beide begrippen duidelijk is. Uit de literatuur komt naar voren dat er een duidelijk verschil is tussen motivatie en interesse van een persoon, waarbij de vorm van interesse van een persoon voortkomt uit de vorm van motivatie om actie te ondernemen. We spreken hier dus over twee verschillende begrippen.

Volgens Schiefele (1999) moet er ten eerste onderscheid gemaakt worden tussen “*motivation as an actual state and as a more stable characteristic of a person*” (p. 259). Schiefele stelt dat *motivation as an actual state* gedefinieerd kan worden als de wens of intentie van een persoon om een bepaalde activiteit te ondernemen (p. 259). Deze wens kan voortkomen uit zowel intrinsieke motivatie als extrinsieke motivatie. Intrinsieke motivatie is het gedrag dat een persoon vertoont om (bijvoorbeeld) een tekst te lezen omdat de persoon de tekst interessant of op een andere manier aantrekkelijk vindt (p. 259). Bij extrinsieke motivatie spelen externe factoren een rol, die mogelijk weinig te maken hebben met de activiteit, maar waardoor er zowel positieve gevolgen kunnen plaatsvinden, of negatieve gevolgen voorkomen kunnen worden (p. 259). Het is hier dus belangrijk om op te merken dat bij *motivation as an actual state* het meer gaat om een tijdelijke motivatie of interesse van een persoon om iets te bewerkstelligen.

Dit in tegenstelling tot *motivation as a more stable characteristic of a person*, waarbij een persoon herhaaldelijk dezelfde motivatie vertoont om een bepaald gedrag te vertonen en het getoonde gedrag meer tot een gewoonte is geworden. Schiefele noemt dit ook wel *habitual*

motivational characteristic (p. 259). Volgens Schiefele kan er pas van stelselmatige interesse worden gesproken als er bij een persoon op cognitief niveau een waarde (*valence beliefs*) en een gevoel (*feeling-related attributes*) aan een bepaald object of onderwerp worden verbonden (p. 260). Zowel de waardegevoelens als de gevoelens over een bepaald object/onderwerp bestaan in ons langetermijngeheugen. Dit geeft aan dat deze enkel ontstaan door stelselmatige motivatie om een bepaald gedrag te vertonen, wat de interesse van een persoon in een onderwerp aangeeft.

Motivatie en interesse zijn dus verschillend van aard. Uit intrinsieke en extrinsieke motivatie, als gevolg van een wens van een persoon, komt dus vaak een tijdelijke interesse voort die zich meer richt op oppervlakkige kenmerken, zoals genoemd. Als een persoon een terugkerende motivatie toont voor een bepaald onderwerp of object, is er meer sprake van stelselmatige interesse en is er sprake van een cognitief proces dat daar bepaalde waarde en gevoelens aan verbindt. De verschillen tussen deze twee vormen van motivatie worden in de literatuur aangeduid als situationele interesse en individuele interesse (Schiefele, 1999; Clinton & van den Broek, 2012, p. 650).

Aan de hand van het voorgaande theoretisch frame van Schiefele (1999), definieert hij het verschil tussen de twee vormen van motivatie als volgt:

Personal interest represents a relatively stable evaluative orientation toward a certain domain. In the realm of text learning, the term topic interest often is used instead of personal interest. Situational interest is conceptualized as a temporary state that is elicited by specific features of a text (e.g. personal relevance, novelty or concreteness). The state of being interested (situational interest) may be characterized by deep and effortless concentration' and feelings of enjoyment or excitement. (1999, pp. 258 – 259)

Wat Schiefele in deze definitie weglaat is een tweede (deel-)definitie van situationele interesse, de mogelijkheid van contextuele cues die een persoon kunnen verleiden interesse te tonen in een onderwerp, zoals een aantrekkelijke opmaak van een tekst of andere onverwachte kenmerken (Schiefele, 1999, p. 263; Clinton & van den Broek, 2012, p. 650).

Interesse van mensen in hun pensioen, ofwel *topic interest*, valt volgens de definitie van Schiefele onder individuele interesse. Echter, meer recent is er onder academici debat ontstaan over de vraag of *topic interest* een aspect van individuele interesse of van situationele interesse is. Hidi & McLaren (1991) stellen bijvoorbeeld dat interesse in een

bepaald onderwerp (tekst) wordt getriggerd door bepaalde aspecten daarvan. Ook Schiefele (2009) zelf geeft in later onderzoek toe dat het mogelijk is dat *topic interest* zowel individueel als situationeel kan zijn, afhankelijk van de bekendheid van de persoon met het onderwerp. Als een persoon onbekend is met een bepaald onderwerp is er meer sprake van situationele interesse, omdat het meer dan waarschijnlijk is dat de persoon tot het onderwerp is aangetrokken door contextuele cues (Hidi, 1990).

Dit is een logische redenering ook met het oog op het onderwerp pensioenen. Uit de pensioenbewustheidsmeter van 2009 (CentiQ e.a.) blijkt dat er, in vergelijking met ouderen, een veel grotere groep jongeren bestaat die volledig pensioenonbewust is (p. 25). Iemand uit deze leeftijdscategorie zal minder tijd hebben gehad om zijn/haar bekendheid met het onderwerp pensioen te vergroten en datzelfde geldt mogelijk ook voor zijn/haar individuele interesse in het onderwerp. De betrokkenheid bij het onderwerp ontwikkelt zich door de tijd heen voordat het een *habitual motivational characteristic* van een persoon wordt. Bij ouderen zal dit vaker het geval zijn, waardoor het ook logisch is dat het pensioenbewustzijn onder ouderen hoger ligt dan bij jongeren. Individuele interesse versus situationele interesse zou hierin dus een rol kunnen spelen. Aangetoond zou moeten worden dat onder jongeren individuele interesse laag is en situationele interesse mogelijk hoger. Bij ouderen zou dit juist andersom zijn, waarbij individuele interesse hoog zou zijn en situationele interesse laag.

Hoewel uit de bovengenoemde gegevens blijkt dat ouderen bewuster met hun pensioen omgaan dan jongeren, wat mogelijk te verklaren is aan de hand van interesseniveaus, is het over het geheel gezien slecht gesteld met het pensioenbewustzijn van de gemiddelde werknemer. Een veel gehoorde bewering, die in vrijwel elk (markt)onderzoek terugkomt, is: “*De gemiddelde consument is nog steeds nauwelijks geïnteresseerd in zijn pensioen*” (AFM, 2012b, p. 19). Deze uitspraak wordt ook ondersteund door onderzoek naar de pensioenbewustheid van mensen (CentiQ e.a., 2009; TNS NIPO, 2012).

Ten eerste is het belangrijk te definiëren wat er precies wordt verstaan onder de term ‘pensioenbewustzijn’. In de nulmeting van CentiQ e.a. werd de term als volgt gedefinieerd:

Pensioenbewustzijn is de mate waarin men op de hoogte is van het pensioeninkomen bij ouderdom, overlijden en arbeidsongeschiktheid, weet of dat in de eigen situatie voldoende is en weet (indien gewenst) welke oplossingen er zijn en daar een afweging in maakt. (CentiQ, 2009, p. 8)

Het pensioenbewustzijn is dus een paraplu-term, waarbinnen onderscheid wordt gemaakt tussen drie verschillende aspecten, namelijk of iemand:

1. Op de hoogte is van zijn/haar pensioeninkomen.
2. Weet of zijn/haar pensioeninkomen (on)toereikend is.
3. De mogelijkheden kent om meer pensioen op te bouwen (TNS NIPO, 2012, p. 6)

Afhankelijk van de score op deze aspecten wordt iemand gekwalificeerd volgens een gradatie van pensioenbewust of pensioenonbewust. Is iemand bijvoorbeeld niet in staat om een realistische schatting te maken van zijn/haar pensioeninkomen, dan wordt deze persoon als volledig pensioenonbewust gekwalificeerd. Aspect twee en drie worden dan al niet eens meer in overweging genomen. Is een werknemer wel op de hoogte van zijn/haar pensioeninkomen, maar weet deze niet of het toereikend is, dan is deze persoon deels pensioenonbewust. Zo gaat het door totdat iemand die van alle drie de punten op de hoogte is wordt gekwalificeerd als volledig pensioenbewust (TNS NIPO, 2012, p. 6).

Het pensioenbewustzijn van de gemiddelde werknemer wordt sinds 2009 elk jaar gemeten door TNS NIPO. Uit de nulmeting bleek dat een ruime meerderheid van de Nederlandse beroepsbevolking (66%) volledig pensioenonbewust is. Dit tegenover een zeer kleine groep die wel volledig pensioenbewust is (12%) (CentiQ e.a., 2009). Vanaf de nulmeting in 2009 zijn deze cijfers elk jaar ongeveer gelijk gebleven, met slechts lichte schommelingen. In het onderzoek aangaande de nulmeting worden enkele oorzaken aangegeven voor deze lage pensioenbewustheid, waaronder interesse van de beroepsbevolking (CentiQ e.a., 2009, p. 14). Het onderzoek stelt:

De groep die volledig pensioenonbewust is, voelt zich minder vaak verantwoordelijk voor het opbouwen van het eigen pensioen en maakt geen tijd vrij om zaken te regelen of stelt dit uit. Dat men hieraan geen prioriteit geeft, heeft te maken met het zich geen zorgen willen maken over de toekomst en met het feit dat men het niet leuk vindt om aan pensionering en ouderdom te denken. De groep die volledig pensioenbewust is, heeft hier aanzienlijk minder moeite mee en wil wat de toekomst betreft zo min mogelijk aan het toeval overlaten. (CentiQ e.a., 2009, p.14)

Deze beschrijving laat wederom duidelijk het verschil zien tussen mensen die een individuele interesse hebben in het onderwerp pensioen (ze zijn intrinsiek betrokken en vinden het een urgent onderwerp), en mensen die dit niet hebben. Dit verschil uit zich ook in het gemeten gedrag, waarbij mensen met een lage individuele interesse niet gemotiveerd zijn om met hun financiën bezig te zijn, pensioen opbouwen niet als eigen verantwoordelijkheid zien en het niet belangrijk vinden om er tijd voor vrij te maken (CentiQ e.a., 2009, p. 14). Situationele interesse speelt hier echter ook een belangrijke rol. Uit het TNS NIPO rapport uit 2012 blijkt dat onder werknemers die door hun werkgevers worden voorgelicht over hun pensioen, de volledige pensioenbewustheid twee keer zo hoog is (TNS NIPO, 2012, p. 5, 16). Initiatieven van de werkgever, zoals een Pensioen3daagse, zorgen ervoor dat werknemers vanuit de omgeving meer contextuele cues ervaren en dus een hogere situationele interesse ontwikkelen voor het onderwerp pensioen (2012, p. 16).

Duidelijk is dus dat situationele interesse ook het pensioenbewustzijn van mensen beïnvloedt. Op welke manier is echter niet duidelijk. Zorgen de contextuele cues (in dit specifieke voorbeeld de werkgever) voor een beter begrip bij de werknemers? Zorgt een initiatief als de Pensioen3daagse voor grotere duidelijkheid omtrent de vindbaarheid van specifieke gegevens? Of gaan mensen meer openstaan voor pensioeninformatie doordat ze meer betrokken raken en de urgentie hiervan gaan inzien? Dit zou echter weer meer op individuele interesse duiden. Deze relatie is niet duidelijk en zal (onder andere) de focus zijn van dit onderzoek.

Wel duidelijk is dat er een koppeling is tussen de betrokkenheid van mensen bij het thema pensioen, de urgentie van een goed pensioen inzien en het openstaan van mensen voor pensioeninformatie (Visser, Oosterveld & Kloosterboer, 2012, pp. 19-21). Het is de moeite waard deze koppeling verder te onderzoeken omdat deze betrekking heeft op de interesse van de gemiddelde werknemer. Een rechtstreekse koppeling wordt in het onderzoek niet gemaakt, maar het is evident dat betrokkenheid en urgentie relateren aan individuele en situationele interesse. Het onderzoek van Visser e.a. definieert betrokkenheid en urgentie aan de hand van een aantal stellingen, gemeten aan de hand van een zevenpuntsschaal. Betrokkenheid wordt gemeten door mensen te vragen naar de prioriteit die ze aan hun pensioen geven, of ze zich (regelmatig) in hun pensioen verdiepen, of ze hier weerstand tegen hebben of niet of dat ze het actief vermijden en wat voor emoties of waarden ze aan het pensioen hechten (2012, pp. 29-30). Kijkend naar de voorgenoemde literatuur over motivatie is het duidelijk dat dit

gekoppeld kan worden aan de individuele interesse van de mens. Geven mensen prioriteit aan hun pensioen en verdiepen ze zich hier met regelmaat in? Dan is er sprake van een *habitual motivational characteristic*. Is er sprake van bepaalde gevoelens en emoties die het pensioen bij mensen oproept? Dan spelen de *valence beliefs* en de *feeling-related attributes* een rol. Het onderzoek van Visser e.a. laat ook indirect zien hoe betrokkenheid, pensioen(on)bewustzijn en individuele interesse met elkaar verbonden zijn. Het onderzoek stelt:

Uit deze lijst van aspecten zien we dat binnen de betrokkenheid het vooral gaat om de prioriteit die men eraan geeft om er tijd voor vrij te maken en de beeldvorming rond het thema pensioen en pensionering. Slechts 9% van alle deelnemers, en 15% van de ouderen, is bereid er tijd voor vrij te maken. Dit is een duidelijk aspect van 'niet willen' [..]. (Visser e.a., 2012, p. 29)

Een lage betrokkenheid wijst dus op een lage prioriteit van het thema pensioen, wat volgens het onderzoek duidelijk een aspect is van 'niet willen', en dus wijst op een lage (individuele) interesse. Het onderzoek van CentiQ e.a. laat zien dat volledig pensioenonbewustzijn vaak het gevolg is van een lage individuele interesse (2009, p.14).

Dezelfde koppeling kan mogelijk gemaakt worden tussen urgentie en de situationele interesse van mensen. Urgentie wordt gelijkgesteld aan de levensstandaard van mensen, de angst van mensen voor een te laag pensioen, het relatieve belang van het pensioen en in welke mate mensen controle willen uitoefenen op hun pensioen (Visser e.a., 2012, p. 31). Deze factoren lijken voor mensen meer situationeel belangrijk en spelen geen rol bij het verkrijgen van individuele interesse. Dat urgentie lijkt te relateren aan situationele interesse wordt wederom duidelijk als in het vervolg suggesties worden besproken hoe urgentie bij mensen aangemoedigd kan worden:

Om die urgentie te benadrukken, zal er in de media meer aandacht moeten komen voor het onderwerp. Het benadrukken van het belang van een goede pensioenregeling en pensioenopbouw en de mogelijke verschillen tussen de pensioenregelingen zouden daarbij wat nadrukkelijker aan de orde kunnen komen. (Visser e.a., 2012, p. 32)

Daarnaast wordt benadrukt dat het belangrijker is voor pensioenfondsen en instanties om zich te focussen op de vorm in plaats van de inhoud, “visueel en niet te veel tekst”. (Visser e.a., p. 120).

Doordat situationele interesse onder andere wordt beïnvloed door contextuele cues is het aannemelijk om urgentie gelijk te stellen aan situationele interesse. Hier moet echter mee opgepast worden. Urgentie kan namelijk ook een stabiele vorm van interesse zijn, en hoeft dus niet situationeel te zijn. Dit onderzoek zal moeten uitwijzen of deze slag om de arm terecht is, of dat blijkt dat urgentie en situationele interesse inderdaad aan elkaar gelijk gesteld kunnen worden.

Betrokkenheid en urgentie hebben dus een relatie tot de interesse van mensen. Dit blijkt ook uit de conclusie uit het onderzoek van Visser e.a., waarin gesteld wordt dat mensen met een hogere betrokkenheid en urgentiegevoel meer open staan voor (nieuwe) pensioeninformatie. Tevens blijkt er een correlatie te zijn tussen betrokkenheid en urgentie (0.38) en het openstaan voor nieuwe informatie. In de literatuur wordt openstaan voor nieuwe informatie niet gelijkgesteld aan het beter begrijpen van pensioeninformatie en hier wordt verder ook niets over vermeld. Het effect van motivatie (en dus betrokkenheid/urgentie) op het begrip staat in dit onderzoek centraal; het is dan ook interessant om te kijken of deze resultaten ook te vertalen zijn naar een beter begrip van pensioeninformatie.

2.2 Voorkennis

Zoals gesteld blijkt uit de academische literatuur over motivatie duidelijk dat er een positieve correlatie bestaat tussen de motivatie van een (proef)persoon en het, onder andere, leren van teksten. Het cognitieve proces dat hiervoor verantwoordelijk is, is wetenschappers echter nog onduidelijk (Clinton & van den Broek, 2012, p. 650). In vele wetenschappelijke publicaties is getracht een oorzaak aan te wijzen door een andere variabele in verband te brengen met motivatie. Eén van de factoren die keer op keer aan motivatie wordt verbonden in de wetenschappelijke literatuur is de factor voorkennis. Voorkennis wordt gedefinieerd in de literatuur als:

[...]the reader's background knowledge relative to the subject of a particular selection of a text and to the concepts included in that text. (Alexander & Jetton, 2000, p. 293)

Affectieve variabelen (motivatie) zouden een stimulerend effect (kunnen) hebben op cognitieve aspecten, zoals voorkennis (Tobias, 1994). Het probleem in veel onderzoek is echter vaak dat het gevonden effect niet duidelijk verklaard kan worden omdat er een te grote overlap is tussen motivatie en voorkennis van de proefpersoon. Dit kan dan ook verklaren waarom er in de literatuur geen eenduidigheid bestaat over de effecten van motivatie en voorkennis.

Academische literatuur toont inderdaad aan dat er verbanden zijn tussen motivatie, voorkennis en het leren van teksten (o.a. Tobias, 1994). Ook zijn er verbanden tussen motivatie, voorkennis en het beter begrijpen van teksten (o.a. Baldwin, Peleg-Bruckner, & McClintock, 1985). Tobias (1994) spreekt over een “*substantial linear relationship between interest and prior knowledge* (p. 50)”. Er is echter ook een grote hoeveelheid aan academische literatuur die stelt dat, hoewel er inderdaad sprake is van een verband, motivatie en voorkennis beide als onafhankelijke factoren bijdragen en dus niet met elkaar correleren (Schiefele, 1999). Aan de hand van een meta-analyse laat Schiefele zien dat zijn gebruikte corpus aantoont dat er onafhankelijke effecten van motivatie en voorkennis zijn:

When interest and prior knowledge are entered simultaneously as predictors into a regression equation and when significant regression weights are obtained for both predictors, then it can be concluded that these variables have largely independent effects on the criterion (text learning). (Schiefele, 1999, p. 270)

Tevens wordt in de meta-analyse aangetoond door Schiefele dat er sprake kan zijn van een correlatie tussen interesse en voorkennis, deze varieert tussen 0.09 en 0.42 (1999, p. 271). Meer recente literatuur (Boscolo & Mason, 2003) gaat mee in deze analyse en toont soortgelijke effecten aan, waarbij aangetekend dient te worden dat hier tekstsamenhang als derde variabele werd meegewogen.

Hoewel oudere literatuur laat zien dat er wel degelijk een sterke correlatie is tussen voorkennis en motivatie, laat meer recente literatuur vooral zien dat het hier gaat om onafhankelijke resultaten en een correlatie die amper noemenswaardig is. Voor dit onderzoek is het dan ook van belang om te kijken of voorkennis en motivatie inderdaad onafhankelijk van elkaar het begrip van teksten beïnvloeden. Hierbij is van belang te onderkennen dat bestaand onderzoek zich vooral richt op het leren van tekst, waarbij de focus van dit onderzoek ligt op het begrip van de proefpersoon van een tekst.

2.3 Leeftijd

Eerder is al het verband gelegd tussen de interesse van mensen en het aan de dag gelegde pensioen(on)bewustzijn. Naast interesse is er mogelijk ook nog een andere factor die van (grote) invloed kan zijn hierop, namelijk leeftijd.

De verwachting is dat jongeren nog minder met hun pensioen bezig zijn dan ouderen die de pensioengerechtigde leeftijd naderen. Hieruit zou logisch kunnen voortvloeien dat ouderen meer geïnteresseerd zijn dan jongeren en daardoor ook hoger scoren op de begripstoets aangaande het pensioen. De pensioenbewustzijnsmeter uit 2009 ondersteunt deze stelling gedeeltelijk. Deze laat een duidelijk verschil zien tussen het pensioenbewustzijn van jongeren (20 – 34) en ouderen (51 – 65). Ouderen zijn over het algemeen meer geïnteresseerd en meer pensioenbewust (39% volledig pensioenbewust), terwijl jongeren een stuk minder pensioenbewust zijn (16% volledig pensioenbewust) en minder geïnteresseerd lijken te zijn in hun pensioen (CentiQ e.a., 2009, p. 25). Rapporten uit opvolgende jaren geven weinig verandering aan in het pensioenbewustzijn van zowel jongeren als ouderen. (TNS NIPO, 2012).

Redenen voor dit aanzienlijke verschil tussen leeftijdsgroepen kunnen zijn dat jongeren in vergelijking tot ouderen zich nog minder realiseren wat het belang van een goed pensioen is en hoe dit opgebouwd wordt. Jongeren hebben nog (te) weinig meegemaakt op financieel gebied, met name wat betreft pensioenrisico's, om te weten hoe bepaalde zaken invloed hebben op het pensioen (AFM, 2012b, p. 15). Hierdoor is het voor jongeren moeilijk om een realistische inschatting maken van wat later hun pensioeninkomen gaat worden en overschatten ze dit systematisch (CentiQ e.a., 2009, p. 62). Jongeren zijn ook minder geneigd om vroeg te beginnen met geld opzij te zetten voor aanvulling van het pensioen, mocht dat nodig zijn (CentiQ e.a., 2009, p. 26).

Tevens lijkt er ook een verschil in kennis te zijn tussen jongeren en ouderen betreffende het pensioen. Uit hetzelfde onderzoek van CentiQ e.a. blijkt dat jongeren van zichzelf collectief zeggen dat ze weinig weten over hun pensioen (20%), terwijl van de ouderen meer dan de helft zegt veel te weten over pensioenen (52%)(2009, p. 47).

Er lijkt dus een relatie te zijn tussen leeftijd, motivatie en mogelijk de voorkennis van mensen. Uit de wetenschappelijke literatuur is hier echter weinig over bekend. Schiefele noemt in zijn

meta-analyse enkel kort het feit dat de correlatie tussen interesse en het leren van teksten niet beïnvloed wordt door een keur aan variabelen, waaronder leeftijd (1999, p. 265). Ook een recenter artikel geeft ditzelfde beeld. Naceur & Schiefele (2005) tonen aan dat er geen significante correlatie bestaat tussen motivatie en leeftijd betreffende het leren van teksten.

Interessant voor dit onderzoek is om na te gaan in hoeverre deze effecten ook gereproduceerd kunnen worden als het niet gaat om het leren van teksten maar om een begripstoets.

2.4 Vraagstelling & Hypothesen

De wetenschappelijke theorie laat duidelijk zien dat motivatie een niet eenvoudig te duiden fenomeen is. Zo is er op het eerste gezicht geen verschil tussen motivatie en interesse, maar blijkt uit nadere bestudering van de twee dat er wel degelijk een belangrijk verschil te duiden valt. Vervolgens blijkt ook dat uit de verschillende vormen van motivatie verschillende vormen van interesse naar voren komen, individuele interesse en situationele interesse.

Deze verschillende vormen van interesse spelen mogelijk een rol in het pensioenbewustzijn van mensen. Het lijkt logisch dat mensen met een hogere individuele interesse meer weten van pensioenen en dus ook pensioenbewuster zijn. Dat er een relatie is met voorkennis lijkt ook duidelijk, hoe deze relatie ligt is echter minder duidelijk en dient onderzocht te worden. Dit heeft tevens te maken met het feit dat de huidige literatuur over motivatie, voorkennis en leeftijd zich vooral richt op het leren van teksten en in mindere mate op het toetsen van tekstbegrip.

In dit onderzoek ligt de focus op het onderzoeken van het mogelijke verband tussen interesse en het tekstbegrip, specifiek ten aanzien van het onderwerp pensioen. In bestaand onderzoek wordt het verband enkel gemeten aan de hand van urgentie en betrokkenheidstoetsen. In dit onderzoek is beargumenteerd dat op deze manier betrokkenheid meten gelijkgesteld kan worden aan het meten van individuele interesse. Ook is het mogelijk dat het meten van urgentie hetzelfde is als het meten van situationele interesse. Onderzoek zou deze koppeling van urgentie en situationele interesse echter moeten bevestigen. Zo kan urgentie vooraf worden gemeten en achteraf, waarna de verschillen geanalyseerd kunnen worden. Hierbij moet ook gelet te worden op de verschillen tussen leeftijdsgroepen. Mocht hier geen verschil in zitten op beide meetmomenten en de toets, die achteraf is afgenomen om urgentie te meten, significant hoger is, dan is het mogelijk dat urgentie daadwerkelijk situationele interesse meet.

Het onderzoek zal deze theorie dan ook moeten toetsen. Ook de mogelijke invloed van voorkennis en leeftijd op het tekstbegrip zal worden onderzocht en de (mogelijke) relatie van beide factoren tot interesse.

De hoofdvraag die in dit onderzoek gehanteerd zal worden is als volgt:

Hoe verhoudt het interesse effect op tekstbegrip zich tot de effecten van voorkennis en leeftijd?

Daarnaast worden de volgende deelvragen onderscheiden:

- Is er een begripseffect van voorkennis?
- Is er een begripseffect van leeftijd?
- Is er een begripseffect van interesse als we corrigeren voor het effect van voorkennis?
- Is er een begripseffect van interesse als we corrigeren voor het effect van leeftijd?
- Is er een begripseffect van individuele interesse (betrokkenheid)?
- Is er een begripseffect van situationele interesse (urgentie)?
- Is er een relatie tussen de individuele interesse en situationele interesse?
- Kan urgentiebesef gelijkgesteld worden aan situationele interesse?

De verwachting hierbij is dat de resultaten deels de bestaande theorie zullen ondersteunen. Een hogere motivatie zou een hogere begripsscore moeten opleveren, waarbij resultaten onafhankelijk van leeftijd en voorkennis behaald zouden moeten worden. Leeftijd en voorkennis zullen echter wel een deel van de variantie verklaren. Er zal ook een effect van leeftijd en voorkennis gaan optreden, waarbij ouderen een beter begrip zouden moeten tonen ten opzichte van de jongeren, waarbij voorkennis mogelijk een correlerende factor is. Voorkennis zal mogelijk relateren aan beide vormen van interesse, maar sterker aan de individuele interesse. Ook de beide interesses zelf zullen met elkaar correleren, maar de richting van het verband is moeilijk in te schatten.

3. Methode

3.1 Materiaal

Voor het onderzoek zijn verschillende toetsen ontworpen om de verschillende variabelen te kunnen meten. Om de begripstoets te kunnen ontwerpen is er gestart met het ontwerpen van een gestandaardiseerde versie van het UPO. Om tot een gestandaardiseerde versie te komen zijn een zevental UPO's van verschillende pensioenfondsen en branches geanalyseerd. Vervolgens is er begonnen aan een gestandaardiseerde versie, waarin alle elementen die in elk van de zeven UPO's terugkwamen zijn verwerkt. Elementen binnen de verschillende UPO's die niet overeen kwamen zijn in overleg lichtelijk aangepast, zodat de uiteindelijke tekst het dichtst bij het gemiddelde van de zeven zou komen. Voor de toelichting op het UPO heeft hetzelfde proces plaatsgevonden. Het gestandaardiseerde UPO plus de toelichting zijn te vinden in bijlage D.

De begripstoets is op het UPO gebaseerd. De begripstoets bestaat uit veertien open vragen, waarvan sommige meerledig. De veertien vragen hebben allen betrekking op één of meerdere aspecten van het UPO. Sommige vragen eisen van proefpersonen om iets letterlijk op te zoeken in het UPO of de toelichting, andere vragen naar een parafrase, een toepassing van de aanwezige informatie of naar een redenering van het antwoord. Er is geprobeerd zoveel mogelijk te werken met toepassingsvragen, dit zodat de aanwezige algemene informatie gebruikt kan worden in concrete situaties. Tevens is er gewerkt met een mannelijke en vrouwelijke variant van de vragen. Op deze manier is geprobeerd het makkelijker te maken voor de proefpersoon om zich te verplaatsen in de situatie. Bij het beantwoorden van de vraag is zowel de vindtijd gemeten alsmede het goede antwoord. Het goede antwoord is gemeten aan de hand van verschillende trefwoorden per vraag. Hierbij was het mogelijk om de vraag deels goed te beantwoorden als een proefpersoon niet alle trefwoorden wist op te noemen. De begripstoets is te vinden in bijlage C.

Vervolgens zijn er verschillende toetsen ontworpen om de volgende variabelen te kunnen meten: voorkennis, woordenschat en interesse (motivatie) vooraf en interesse achteraf. Woordenschat is gemeten in verband met de focus van andere onderzoekers binnen het thema pensioenen. Voorkennis is gemeten aan de hand van een vragenlijst met 25 items over het thema pensioenen. De vragen zijn mede getoetst door de Nederlandse verzekeringsgroep ASR om de accuraatheid van de vragen te waarborgen.

De interestetest is gebaseerd op het onderzoek van Visser e.a., waarin verschillende factoren worden aangedragen die rechtstreeks invloed hebben op het openstaan voor pensioeninformatie (Visser e.a., pp. 17 - 18). Deze factoren zijn verdeeld in de twee eerder besproken constructen, betrokkenheid en urgentie van de proefpersoon. Door de betrokkenheid en de urgentie van proefpersonen te meten kan men achter de mate van individuele/situationele interesse voor het onderwerp pensioen komen. Vragen werden gesteld in de vorm van stellingen, waarbij gebruik werd gemaakt van een zevenpunt Likertschaal. Een voorbeeld van een stelling kan hieronder gevonden worden:

1

Ik maak regelmatig tijd vrij om met mijn pensioen bezig te zijn.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee eens						Zeer mee oneens

De gestelde vragen waren ongeveer gelijk wat betreft de positief/negatief balans.

Interesse achteraf is ook gemeten om te onderzoeken of er veranderingen hebben plaatsgevonden in de mogelijke interesse van mensen. Veranderingen hierin zouden bijvoorbeeld kunnen wijzen op een verhoogde situationele interesse van proefpersonen in het onderwerp pensioen. Zes items zijn hiervoor ontworpen, losjes gebaseerd op de constructen betrokkenheid en urgentie. De zes items vroegen naar het ingeschatte belang van de UPO informatie, naar de intentie van proefpersoon om zich in de toekomst meer bezig te gaan houden met het UPO en of proefpersoon het UPO als moeilijk had ervaren. De interestestoets vooraf is terug te vinden in bijlage A, de interestestoets achteraf is terug te vinden in bijlage G.

3.2 Proefpersonen

In totaal hebben 100 proefpersonen deelgenomen aan het onderzoek. Aan het onderzoek hebben zowel mannen als vrouwen in gelijke mate deelgenomen.

Een verdere onderverdeling is enkel gemaakt in leeftijd en in opleiding. De metingen van CentiQ e.a. betreffende het pensioenbewustzijn (2009, p. 25) maken gebruik van drie groepen respondenten, respectievelijk 21 – 34 jarigen, 35 – 49 jarigen en een groep 50+. In dit onderzoek is ervoor gekozen om de midden categorie buiten beeld te laten, dit in verband met het geringe aantal proefpersonen, en de verwachting dat eventuele verschillen het grootst zullen zijn tussen de jongste en oudste deelnemers groep.

Tot slot is er ook gekozen voor een onderverdeling qua opleiding. Hiervoor is gekozen omdat dit een accurate weerspiegeling is van het opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking. Voor dit onderzoek is geprobeerd om de percentages per opleidingsniveau gelijk te houden aan de percentages die het CBS in zijn database heeft staan (Lentz & Pander Maat, 2010, p. 134). Deze zijn als volgt:

Tabel 1. Opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking

Opleidingsniveau	CBS Percentage
Basisschool, LBO, MBO1	22.1%
MAVO	9.8%
MBO 2-4	31,0%
MULO, HAVO of VWO	9.4%
HBO of Universiteit	27.0%

Door deze percentages aan te houden in de groep proefpersonen is het mogelijk om uitspraken te doen over de validiteit van de eventueel gevonden effecten.

3.3 Procedure

Proefpersonen werden geworven door de proefleiders onder vrienden, familie of via andere beschikbare kanalen. Nadat een afspraak voor afname van het interview was gemaakt en de proefleider en proefpersoon bijeen waren gekomen werd begonnen met het onderzoek. De proefpersoon kreeg eerst een korte, mondelinge, inleiding van de proefleider. Hierin werd uitgelegd dat de proefpersoon verschillende toetsen voorgelegd zou krijgen, maar dat deze niet waren bedoeld als examens. Als een proefpersoon een antwoord niet wist moest de proefpersoon dit noteren en niet op een antwoord gokken. Vervolgens kreeg de proefpersoon eerst de interessoets voorgelegd. Aansluitend maakte de proefpersoon de voorkennistoets. Per proefpersoon werd bijgehouden hoe lang over de voorkennistoets werd gedaan. Na het afnemen van deze toetsen werd een korte pauze ingelast waarin de persoonlijke gegevens van de proefpersonen werden genoteerd.

Vervolgens werd begonnen met het tweede deel, de begripstoets. De proefpersoon kreeg een schriftelijke inleiding voorgelegd. Hierin werd uitgelegd dat de proefpersonen vragen op een kaartje kregen, die vervolgens met behulp van het UPO en de toelichting mondeling beantwoord dienden te worden. Erbij werd vermeld dat de proefleider intussen mogelijk wat dingen zou kunnen noteren over de manier waarop de proefpersoon te werk ging. Ook werd

nogmaals benadrukt dat het niet erg was als er geen antwoord op een vraag kon worden gegeven en dat de vragenlijst niet als examen bedoeld was. Hierna kreeg de proefpersoon 30 seconden de tijd om het UPO en de toelichting door te nemen alvorens met de begripstoets werd begonnen. Vervolgens kreeg de proefpersoon een vragenkaartje. De proefpersoon diende de vraag voor te lezen, waarna de proefleider de tijd startte en de proefpersoon op zoek ging naar het juiste antwoord. Zodra de proefpersoon duidelijk maakte dat hij of zij het antwoord had gevonden werd de tijd stopgezet, werd het antwoord door de proefleider genoteerd en kreeg de proefpersoon een nieuw vragenkaartje aangereikt.

Tijdens de toets werd per vraag bijgehouden hoe lang de proefpersoon erover deed het antwoord op een vraag te vinden en of deze inderdaad gevonden werd. Bij elk gevonden antwoord noteerde de proefleider in welke mate dit antwoord overeenkwam met het volledig goede antwoord. Dit met behulp van de eerder genoemde trefwoorden.

Na het afnemen van de begripstoets kreeg de proefpersoon de interessoets achteraf voorgelegd, waarna de proefpersoon werd bedankt en het onderzoek werd afgerond.

4. Resultaten

Dit hoofdstuk is verdeeld in drie secties. De eerste sectie behandelt de gemiddelden, betrouwbaarheid en correlaties van de betrokken variabelen. De tweede sectie kijkt naar de samenhang van interesse met de andere onafhankelijke variabelen. Sectie drie betreft een diepere analyse van de hoofdvraag en deelvragen aan de hand van regressieanalyses.

4.1 Descriptive statistics

In totaal hebben 100 mensen deelgenomen. Er is geprobeerd beide leeftijdsgroepen in evenwicht te houden, en dit is tot op zekere hoogte gelukt, waarbij er wat meer jongeren ($n = 51$) dan ouderen ($n = 49$) zijn geïnterviewd voor het onderzoek. De gemiddelde leeftijd van de jongere groep was 27.33 jaar ($SD = 4.42$), waarbij de jongste deelnemer 20 jaar oud was, en de oudste deelnemer 37 jaar oud. De gemiddelde leeftijd bij de ouderen was 54.00 jaar ($SD = 3.55$), waarbij de ‘jongste’ oudere deelnemer 50 jaar oud was en de ‘oudste’ oudere deelnemer 63 jaar oud.

Zoals in de methode gesteld, is geprobeerd om de officiële opleidingspercentages zoals gepubliceerd door het CBS te repliceren. Tabel 2 laat de resultaten hiervan zien.

Tabel 2. Opleidingsniveau van de Nederlandse bevolking vergeleken met behaalde onderzoekpercentages

Opleidingsniveau	CBS Percentage	Huidig onderzoek
Basisschool, LBO, MBO1	22.1%	8% (n= 8)
MAVO	9.8%	11% (n = 11)
MBO 2-4	31,0%	36% (n = 36)
MULO, HAVO of VWO	9.4%	11% (n = 11)
HBO of Universiteit	27.0%	34% (n = 34)

Tabel 2 laat zien dat het onderzoek in grote lijnen is geslaagd in de opzet. Met uitzondering van het niveau Basisschool, LBO en MBO (22,1% CBS t.o.v. 8% huidig onderzoek) laten de resterende niveaus ongeveer gelijke waarden zien. Hierdoor is het mogelijk verdere onderzoeksresultaten en conclusies te generaliseren over de populatie. Dit onderzoek omvat verder niet de analyse van verschillen die optreden in relatie tot opleidingsniveau.

Vervolgens is gekeken naar de betrouwbaarheid van de verschillende proefpersoonkenmerken en naar de mogelijk significante verschillen in gemiddelden tussen de verschillende leeftijdscategorieën.

4.1.1 Betrouwbaarheid

Ten eerste is gekeken naar de pensioenkenmistest, die de voorkennis van proefpersonen meet. Een betrouwbaarheidsanalyse over alle 25 vragen (38 items totaal, inclusief subvragen) laat een hoge betrouwbaarheid zien over de gemeten constructen ($\alpha = 0.76$). De betrouwbaarheid verhogen door enkele vragen buiten beschouwing te laten zorgde niet voor een noemenswaardig verschil. Het is dus duidelijk dat alle constructen hetzelfde meten, namelijk de voorkennis van de proefpersoon.

Ten tweede is gekeken naar de interestetest die vooraf is afgenomen. Hiermee werd zowel de algehele interesse van de proefpersonen gemeten, alsmede de individuele en situationele interesse. Een betrouwbaarheidsanalyse over de elf gemeten items laat zien dat deze betrouwbaar zijn ($\alpha = 0.72$).

Door middel van een factor analyse is vervolgens gekeken naar de factorabiliteit van de twee constructen, betrokkenheid en urgentiebesef. Dit is gedaan door middel van een exploratieve principale-componentenanalyse (met Varimax rotatie). De Kaiser-Meyer-Olkin waarde van de data is 0.69, wat aangeeft dat een analyse betrouwbare en afzonderlijke factoren zou moeten vinden. Ook Bartlett's test of sphericity is significant ($\chi^2 = 302.99$, $df = 55$, $p < 0.001$). De principale-componentenanalyse onderscheidt in eerste instantie vier factoren. Uit de screeplot blijkt echter een duidelijke knik na de tweede factor, waardoor gekozen kan worden voor een factoroplossing met twee factoren. Dit is ook wenselijk vanuit theoretisch perspectief, immers het urgentiebesef en de betrokkenheid van proefpersonen wordt gemeten. De confirmatieve analyse laat zien dat de twee factoren samen 47,7% van de variantie verklaren. Ook de verdeling van de items sloot aan bij de theoretische achtergrond, waarbij door zes items de betrokkenheid van de proefpersonen werd gemeten, en door vijf items het urgentiebesef van proefpersonen.

Vervolgens zijn beide factoren geanalyseerd op de betrouwbaarheid. De zes constructen die de betrokkenheid van de proefpersoon maten waren betrouwbaar ($\alpha = 0.69$), alsmede de vijf constructen die de urgentie van proefpersonen maten ($\alpha = 0.75$). Verhogen van de betrouwbaarheid door het buiten beschouwing laten van enkele items was geen optie.

Ten derde werd de betrouwbaarheid van de begripstoets getoetst. Hierbij is er gekeken naar zowel de betrouwbaarheid als de juiste hoeveelheid trefwoorden in de gegeven antwoorden. Voor de beoordeling van de trefwoorden is een ruim antwoordmodel gehanteerd. In eerste instantie zou gewerkt worden met een strikt antwoordmodel. Dit zou betekenen dat enkel als de proefpersoon in eigen woorden het antwoord kon geven (en dus niet letterlijk voorlas uit de tekst) het antwoord goed gerekend zou worden. Uitgezonderd hierop zijn antwoorden waarin letterlijke bedragen uit de tekst voorgelezen moesten worden door proefpersonen. Door deze strikte manier van werken zou er echter nog maar 35% ($n = 35$) van de database beschikbaar blijven. Nadat bleek dat het strikte model vrijwel perfect correleerde met het ruime antwoordmodel ($r = 0.97$, $p < 0.001$), is besloten om gebruik te maken van het ruime model. Het ruime model rekent ook antwoorden goed die mensen al wisten terwijl de tekst nog niet was gelezen. In het strikte model werden deze antwoorden als missing values ingegeven. Dit zorgt voor een ander beeld. Bij de vindbaarheidsanalyse zijn zowel vraag 7 als vraag 10b buiten beschouwing gelaten. Dit doordat het goede antwoord op beide vragen niet in de tekst gevonden kon worden door de proefpersoon, wat betrouwbaarheidsproblemen oplevert.

De betrouwbaarheidsanalyse die is uitgevoerd over de vindbaarheid van de resterende vragen toont aan dat de meting betrouwbaar is ($\alpha = 0.71$). Ook het construct van de gemiddeld aantal gevonden trefwoorden blijkt (zeer) betrouwbaar ($\alpha = 0.89$).

Tot slot is er gekeken naar de betrouwbaarheid van de interessoets die achteraf is afgenomen bij de proefpersonen. Uit de analyse is naar voren gekomen dat de getoetste constructen samen niet betrouwbaar zijn ($\alpha = 0.53$). De betrouwbaarheid wordt 0.03 hoger (van $\alpha = 0.53$ naar $\alpha = 0.56$) wanneer één van de items wordt weggelaten (vraag 5: “Ik snap minder van pensioenen dan ik eerst dacht.”), maar wederom ligt de betrouwbaarheid niet boven de gehanteerde ondergrens ($\alpha = 0.60$). De interessoets is dus niet betrouwbaar maar kan wel worden gebruikt om een indicatie te krijgen van de richting van de resultaten en mogelijke verbanden door middel van een aantal verkennende analyses. Er is gekozen om de constructen niet apart van elkaar te analyseren omdat alle drie de constructen niet boven de ondergrens van $\alpha = 0.60$ komen: het ingeschatte belang van de UPO informatie ($\alpha = 0.43$), de intentie van proefpersoon om zich in de toekomst meer bezig te gaan houden met het UPO ($\alpha = 0.54$) en of proefpersoon het UPO als moeilijk had ervaren ($\alpha = 0.47$).

In deze sectie is er gekeken naar de betrouwbaarheid van de verschillende (gemeten) constructen. De analyses laten zien dat alle gemeten constructen betrouwbaar zijn, waardoor

het nu mogelijk is dieper in te gaan op de mogelijke relaties tussen constructen en de behaalde resultaten te analyseren. De analyses laten zien dat de gemeten constructen betrouwbaar zijn. Dit maakt het mogelijk dieper in te gaan op de mogelijke relaties tussen constructen en behaalde resultaten door middel van een analyse.

4.1.2 Analyse resultaten

Ten eerste is er gekeken naar de scores op de pensioenkennistoets waarmee de voorkennis is gemeten. De gemiddelde goedscore over het gehele deelnemersveld was 15.78 (41.5%) (SD = 5.88, n = 100). Een vergelijking van de gemiddelde scores tussen leeftijdsgroepen laat een significant verschil zien. De oudere leeftijdsgroep scoort gemiddeld significant hoger (M = 17.76 (46.7%), SD = 5.54) dan de jongere deelnemers (M = 13.88 (36.5%), SD = 5.61) ($t = -3.47$, $df = 98$, $p = 0.001$).

Ten tweede is er gekeken naar de scores op de interesstoets die vooraf is afgenomen. De interesse werd gemeten met een zevenpuntsschaal van Likert (1 = zeer mee eens, 7 = zeer mee oneens). De gemiddelde score over de gehele interesse schaal was 3.73 (SD = 0.83), de gemiddelde score over de betrokkenheid 4.29 (SD = 1.10) en de gemiddelde score over de urgentie constructen 3.05 (SD = 1.02). Verdere analyse door middel van t-toetsing laat zien dat er een significant verschil is tussen jong en oud bij zowel de interesse als geheel als bij betrokkenheid. Ouderen zijn over het geheel gezien significant meer geïnteresseerd (M = 3.43, SD = 0.77) dan jongeren (M = 4.01, SD = 0.79) ($t = 3.68$, $df = 98$, $p < 0.001$). Ook laten ouderen een significant hogere betrokkenheid zien (M = 3.80, SD = 1.01) dan jongeren (M = 4.76, SD = 0.97) ($t = 4.87$, $df = 98$, $p < 0.001$). Op het gemeten construct urgentie is geen significant verschil tussen beide leeftijdsgroepen ($t = 0.52$, $df = 98$, $p = 0.61$).

Ten derde is er gekeken naar de vindbaarheid van de vragen. Analyse van de gemiddelde scores toont aan dat een proefpersoon gemiddeld 8.83 (67,9%) vragen goed heeft (SD = 2.43). Hierbij moet opgemerkt worden dat er is gewerkt met een gewogen totaalscore van alle (deel)vragen. Bekeken per leeftijdscategorie blijkt dat er geen significant verschil is tussen jong (M = 9.18(70,6%), SD = 2.29) en oud (M = 8.47(65,2%), SD = 2.54) ($t = 1.47$, $df = 98$, $p = 0.15$).

Ten vierde is er gekeken naar het gemiddeld aantal juiste trefwoorden van de proefpersonen. Als er wordt gekeken naar de gemiddelde score van proefpersonen (0 minimum, 1 maximum) is te zien dat over de gehele linie gemiddeld 0.47 (SD = 0.16) wordt gescoord. Kijkend naar het verschil tussen jongeren (M = 0.47, SD = 0.16) en ouderen (M = 0.47, SD = 0.17) zien we

dat deze vrijwel gelijk scoren en dat er geen sprake is van een significant verschil ($t = 0.01$, $df = 98$, $p = 0.92$).

Tot slot is er gekeken naar de scores op de interessoets die achteraf is afgenomen. Uit de analyse blijkt dat er geen significant verschil is tussen jong ($M = 3.31$, $SD = 0.85$) en oud ($M = 3.00$, $SD = 0.79$) ($t = 1.83$, $df = 94$, $p = 0.07$).

4.2 Correlaties variabelen & constructen

Dat er mogelijke relaties zijn tussen verschillende constructen is al duidelijk naar voren gekomen uit de theorie. Ook de onderzoek(deel)vragen veronderstellen dat er mogelijke (cor)relaties bestaan tussen proefpersoonkenmerken en de afgenomen begripstoets en binnen de proefpersoonkenmerken zelf. Deze sectie zal dit nader uitwerken, waarbij sectie drie zich zal richten op diepere analyse van de gevonden relaties. De factor leeftijd wordt bij deze analyse buiten beschouwing gelaten. Door de manier waarop het onderzoek heeft plaatsgevonden, namelijk enkel werkend met een jonge en een oudere groep, is er geen normaal verdeling qua leeftijd. Hierdoor zal er niet dieper op de factor worden ingegaan dan de bovengenoemde t-toetsing.

Ten eerste is er gekeken naar de samenhang van voorkennis met andere factoren. Analyse toont aan dat voorkennis gemiddeld negatief ($r = -0.31$, $p = 0.001$) correleert met het construct betrokkenheid. Dit is een logische vinding. Betrokkenheid is immers individuele interesse en het is te verwachten dat mensen met een hogere individuele interesse (= lagere score op de vragen) een hogere voorkennis van het onderwerp pensioen hebben. Verder is er ook nog een licht positief verband met het aantal gevonden trefwoorden op de begripstoets ($r = 0.28$, $p = 0.001$). Dit kan mogelijk verklaard worden door het feit dat voorkennis voor een vergroot begrip zorgt, maar verdere analyse moet uitwijzen in hoeverre de factor interesse hier invloed op uitoefent. Er is geen verdere correlatie met de vindscore op de begripstoets ($r = 0.1$, $p = 0.33$), motivatie ($r = -0.15$, $p = 0.15$), urgentiebesef ($r = 0.11$, $p = 0.30$) en interesse achteraf ($r = -0.03$, $p = 0.78$) van proefpersonen. Vindscore lijkt dus op een andere manier begrip te meten, aangezien er wel een significante correlatie is gevonden met het aantal trefwoorden.

Analyse van de factor interesse toont aan dat er een zeer sterke positieve correlatie is met zowel betrokkenheid ($r = 0.82$, $p < 0.001$) als urgentie ($r = 0.71$, $p < 0.001$). Dit was te verwachten omdat interesse het overkoepelende construct van zowel betrokkenheid als urgentie is. Ook is er een matig positieve correlatie met de interesse die achteraf is gemeten ($r = 0.22$, $p = 0.03$). Ook dit is geen verrassende vondst, als een proefpersoon voor het onderzoek

geïnteresseerd is, dan is het geen vreemde conclusie dat deze naderhand nog steeds geïnteresseerd is. Verdere significante correlaties zijn niet aangetroffen.

Behalve de al gerapporteerde correlaties correleert betrokkenheid verder enkel nog met urgentiebesef, een licht positief verband ($r = 0.22$, $p = 0.03$). Een lagere urgentie (=hogere score op de items) zorgt dus voor een lagere betrokkenheid, ofwel individuele interesse. Urgentie correleert verder nog gematigd positief met de gemiddeld gevonden trefwoorden ($r = 0.26$, $p = 0.008$). Dit is een vreemd verband. Immers, een hoger urgentiebesef (= lagere situationele interesse) zou zorgen voor een hoger aantal gevonden trefwoorden. Verdere analyse zal moeten uitwijzen wat de (mogelijke) invloed van andere variabelen is.

4.3 Regressieanalyses

Uit verkennende analyses is naar voren gekomen dat er verbanden zijn tussen variabelen en constructen. Het is nu van belang te onderzoeken in welke mate deze verbanden van invloed zijn op het begrip van de proefpersonen. Om te bekijken welke constructen een percentage van de variantie verklaren van het model is gewerkt met een meervoudige regressieanalyse.

De regressieanalyse gebruikt het totaal aantal gevonden trefwoorden als afhankelijke variabele, waarbij voorkennis, leeftijd, betrokkenheid en urgentiebesef als voorspellers in het model werden gebruikt. Er is gebruik gemaakt van de *forward* methode om de voorspellers in het model op te nemen. De vier voorspellers verklaren gezamenlijk 13% van de variantie van de scores op de begripstoets ($R^2 = 0.13$). Dit percentage is statistisch significant ($F = 6.93$, $df = 2,97$, $p = 0.002$). Echter, alleen voor het urgentiebesef en voor voorkennis zijn de partiële regressiegewichten significant. Voor urgentiebesef geldt ($\beta = 0.22$, $t = 2.29$, $p = 0.02$) en voor voorkennis geldt ($\beta = 0.26$, $t = 2.68$, $p = 0.01$).

Door de zwakte van het huidige regressiemodel is er besloten een nieuwe, verkennende, regressieanalyse uit te voeren, met ditmaal ook de andere gemeten proefpersoonkenmerken in het model. Zoals eerder gesteld is ook de opleiding van proefpersonen genoteerd, en ook de woordenschat van proefpersonen is gemeten. Om te kijken of hier een betrouwbaarder model mee gevormd kon worden zijn deze ook als voorspellers in de regressieanalyse meegenomen.

De nieuwe regressieanalyse gebruikt wederom het aantal gevonden trefwoorden als afhankelijke variabele, en bevat naast voorkennis, leeftijd, betrokkenheid en urgentiebesef nu ook opleiding en de goedscore op de woordenschattoets van proefpersonen. Het nieuwe regressiemodel laat een totaal ander beeld zien, en is significant voor de voorspellers

urgentiebesef, opleiding en woordenschat ($F = 27.96$, $df = 3,96$, $p = 0.01$). Ditmaal is de voorspelling dan ook sterker, 47% van de verschillen in begrip kunnen worden verklaard door urgentiebesef, opleiding en woordenschat ($R^2 = 0.47$). Voor opleiding geldt ($\beta = 0.45$, $t = 5.55$, $p < 0.001$), voor woordenschat geldt ($\beta = 0.31$, $t = 3.89$, $p < 0.001$) en voor urgentiebesef geldt ($\beta = 0.20$, $t = 2.68$, $p = 0.01$).

5. Conclusie

Wetenschappelijk onderzoek heeft aangetoond dat de factoren interesse, voorkennis en leeftijd invloed zouden moeten hebben op de factor begrip. Er is echter onduidelijkheid welke van de factoren de meeste invloed uitoefent op het begrip van mensen en of de factoren ook elkaar beïnvloeden. Het huidige onderzoek heeft zich dan ook als doel gesteld om de invloed van motivatie op het begrip van proefpersonen te meten en in kaart te brengen, met een specifieke focus op het onderwerp pensioen. Ook is gekeken naar de invloed van voorkennis en leeftijd op begrip, en de interactie tussen de drie genoemde factoren. Hierbij is de volgende onderzoeksvraag gehanteerd:

Hoe verhoudt het interesse effect op tekstbegrip zich tot de effecten van voorkennis en leeftijd?

De hypothese aan het begin van dit onderzoek was dat alle drie de variabelen een begripseffect zouden hebben, maar dat interesse *by far* de meest invloedrijke variabele van de drie zou zijn. Ook was het de verwachting dat het daadwerkelijk deze drie variabelen waren die de meeste invloed zouden uitoefenen op het begrip van proefpersonen. De resultaten laten echter een wisselend beeld zien en bevestigen slechts ten dele de hypothesen van het onderzoek.

Zo zijn er inderdaad begripseffecten, maar niet voor alle factoren. De factor voorkennis laat een gematigd positieve correlatie zien met begrip, waarbij meer voorkennis zorgt voor een beter begrip. Ook voor leeftijd is er een begripseffect gevonden, waarbij ouderen significant hoger scoren op de begripstoets dan jongeren. Beide vondsten sluiten aan op de hypothesen. Uit de resultaten komt echter een geheel ander beeld naar voren wat betreft de factor interesse. Waar van te voren een duidelijke positieve correlatie werd verwacht tussen interesse en begrip laat het huidige onderzoek geen verband zien tussen de twee factoren. Enkel als interesse wordt uitgesplitst over de twee gemeten constructen, betrokkenheid en urgentiebesef, valt er een verband te ontdekken voor urgentiebesef, maar dan wel een onverwachte. Een lager urgentiebesef betekent een hoger begrip. Ook de hypothese wat betreft betrokkenheid (individuele interesse) wordt niet bevestigd, uit de resultaten komt geen begripseffect naar voren.

Verder toont het onderzoek aan dat de factoren elkaar ook onderling beïnvloeden. Zo blijkt dat ouderen significant meer interesse hebben voor het pensioen dan de jongeren, en blijkt dat ouderen ook een hogere betrokkenheid (individuele interesse) bij het onderwerp pensioen hebben. Logisch gevolg hiervan is dat ouderen ook hoger scoren op de pensioenkennistoets (voorkennis) dan jongeren.

In tegenstelling tot betrokkenheid laat urgentiebesef echter geen verschil zien tussen de twee leeftijdsgroepen. Zowel jong als oud ervaart dezelfde urgentie. Hetzelfde geldt voor de interestoets die achteraf is afgenomen. Deze toets had het doel de situationele interesse van proefpersonen naderhand te meten. Ook hier bleek dat er geen verschil was tussen jong en oud. Hoewel beide toetsen niet op dezelfde manier urgentiebesef en/of situationele interesse maten, lijkt dit er voorzichtig op te duiden dat urgentiebesef gelijkgesteld kan worden aan situationele interesse. Hier zal in de discussie verder op worden ingegaan.

Vervolgens is door middel van regressieanalyse dieper onderzoek gedaan naar de factoren interesse, leeftijd en voorkennis. De regressieanalyse toont aan dat de gevonden verbanden in totaal maar 13% van de variantie verklaren wat betreft het begrip. De analyse toont verder aan dat leeftijd, interesse en betrokkenheid geen significante voorspellers zijn in het model. Enkel voorkennis en urgentiebesef komen naar voren als partiële regressiegewichten. Verdere analyse toont aan dat in het huidige onderzoek niet de factoren interesse, leeftijd en voorkennis het grootste deel van de variantie verklaren, maar de factoren opleiding en woordenschat. Deze twee factoren, in combinatie met wederom urgentiebesef, verklaren samen 47% van de variantie, en zijn daardoor veel betere voorspellers voor het (pensioen)begrip van proefpersonen.

Concluderend kan gesteld worden dat de resultaten van dit onderzoek de hypothese van de hoofdvraag niet bevestigen. De resultaten laten zien dat er geen begripseffect is voor interesse, enkel een negatief verband voor urgentiebesef. Van de gevonden effecten voor leeftijd en voorkennis blijkt alleen voorkennis een rol te spelen in het zwakke model dat de variantie van het begrip verklaart. Het sterke model laat duidelijk zien dat opleiding, woordenschat en urgentiebesef sterkere voorspellers zijn van het begrip. De resultaten van dit onderzoek geven dan ook een ander beeld dan de huidige literatuur. Wederom wordt er geen eenduidig inzicht verkregen in hoe, en of, de cognitieve en affectieve processen elkaar en het begrip van mensen beïnvloeden.

6. Discussie

Dit onderzoek heeft zich bezig gehouden met de vraag wat de invloed van interesse was op het begrip van proefpersonen. De literatuur laat hier een vrij eenduidig beeld in zien: een hogere interesse, individueel dan wel situationeel, zorgt voor (onder andere) een groter begrip. De huidige resultaten laten echter een geheel ander beeld zien. Interesse op zichzelf heeft geen invloed op het begrip van de proefpersonen. En wat nog opvallender is, een lager urgentiebesef zorgt voor een hoger begrip van een proefpersoon. Deze resultaten zijn opvallend en onverwacht. Onverwacht omdat het in tegenspraak is met de bestaande literatuur, opvallend omdat het onnatuurlijk aanvoelt dat een lager urgentiebesef voor een hoger begrip zorgt.

Er is echter een mogelijke verklaring voor het lager urgentiebesef/hogere begrip principe, die gezocht kan worden in het inkomen van de proefpersoon. Heeft een proefpersoon met een hoog inkomen mogelijk niet minder zorgen over zijn/haar pensioen? Waar het voor mensen met een lager inkomen mogelijk cruciaal is om gedurende de werkende periode geld apart te zetten om te kunnen rondkomen na de pensioengerechtigde leeftijd, is het zeer goed mogelijk dat mensen met een hoger inkomen zich hier minder zorgen over hoeven te maken. Een andere factor die hier in meespeelt is opleiding. Uit de resultaten is al gebleken dat opleiding een van de voorspellende factoren is in het verklaren van de begripsvariantie en het zou ook hier een verklaring voor kunnen geven. Hoger opgeleiden verdienen meer dan laag opgeleiden (VSNU, 2012), waardoor het urgentiebesef lager is, terwijl het begrip wel groter wordt. De aanname dat een hoger inkomen voor een lager urgentiebesef zorgt zal getoetst worden in vervolg onderzoek. Hiervoor zal de huidige groep proefpersonen worden gevraagd om nogmaals mee te werken, waarna er gegevens over het inkomen verzameld en geanalyseerd gaan worden.

Kijkend naar urgentiebesef is er nog een ander resultaat dat besproken dient te worden. Waar in het theoretisch kader werd vastgesteld dat betrokkenheid gelijk gesteld kon worden aan individuele interesse, was dit voor urgentiebesef en situationele interesse niet helemaal het geval. Uit de resultaten blijkt dat waar betrokkenheid verschillen laat zien tussen jong en oud, deze verschillen niet waarneembaar zijn bij het gemeten urgentiebesef. Dit is gemeten op beide afgenomen interessoetsen. De interessoets die vooraf is afgenomen toont aan dat beide leeftijdsgroepen het UPO als even urgent ervaren. Dit kan een gevolg zijn van de onderzoekssituatie, waardoor dit situationeel van aard zou kunnen zijn. Ditzelfde geldt voor de interessoets die achteraf is afgenomen. De geanalyseerde items laten geen verschil zien

tussen jong en oud, waardoor ook dit een teken zou kunnen zijn van gemeten situationele interesse. De voorlopige conclusie is dan ook dat urgentiebesef gelijkgesteld kan worden aan situationele interesse. Verder onderzoek is nodig, waarbij er door middel van een voor- en nameting van urgentiebesef de resultaten uit dit onderzoek mogelijk bevestigd kunnen worden.

Zoals eerder gesteld, het uitblijven van een begripseffect van interesse was opvallend. Kijkend naar de literatuur zou er een zeer duidelijk effect moeten zijn en mogelijk ook sterke interacties met zowel voorkennis als leeftijd. Enkel de interacties met leeftijd en voorkennis blijken echter aanwezig. Het meest opmerkelijk is dan ook dat niet deze drie factoren een beslissende rol spelen, maar de grote invloed van opleiding en woordenschat. Dat opleiding een rol speelt met betrekking tot begrip is te verwachten. Dat woordenschat een grote rol speelt, zeker in vergelijking met de andere factoren, is opvallend. Het is niet direct duidelijk waar dit resultaat precies door veroorzaakt wordt. Dat opleiding en woordenschat positief correleren blijkt uit de analyse, maar dat beide factoren een sterker effect hebben dan voorkennis en interesse is moeilijk te verklaren. Het is mogelijk dat het te maken heeft met het specifieke onderwerp pensioen. Als uit de pensioenkennistoets blijkt dat proefpersonen gemiddeld maar 41.5% van de vragen goed hebben, dan kan het zijn dat het effect van voorkennis zo klein is dat de universele woordenschat van de bevolking een groter deel van de variantie verklaart. Dit verklaart echter niet het verschil tussen woordenschat en interesse. Vervolg onderzoek zal dan ook moeten aantonen wat de exacte verbanden zijn tussen woordenschat en de andere factoren.

7. Literatuurlijst

- Ainley, M. (2006). Connecting with learning: Motivation, affect and cognition in interest processes. *Educational Psychology Review*, 18(4), 391–405.
- Alexander, P. A., & Jetton, T. L. (2000). Learning from text: A multidimensional and developmental perspective. *Handbook of reading research*, 3, 285-310.
- Autoriteit Financiële Markten. (2010). Rapport Volledigheid en Begrijpelijkheid Startbrief: Onderzoek naar de informatieverstrekking aan nieuwe deelnemers. Retrieved from <http://www.afm.nl/~media/Files/rapport/2010/rapport-volledigheid-begrijpelijkheid-startbrief.ashx>.
- Autoriteit Financiële Markten. (2012). *Een volgende stap naar meer pensioeninzicht: pensioeninformatie actief gebruiken*. Retrieved from <http://www.afm.nl/~media/files/rapport/2012/pensioeninzicht-pensioeninformatie-actief-gebruiken.ashx>.
- Autoriteit Financiële Markten. (2012). *Pensioenrisicoanalyse: Onderzoek naar de verwachte hoogte van toekomstige pensioeninkomens*. Retrieved from <http://www.afm.nl/~media/files/rapport/2012/rapport-pensioenrisicoanalyse.ashx>.
- Baldwin, R. S., Peleg-Bruckner, Z., & McClintock, A. H. (1985). Effects of topic interest and prior knowledge on reading comprehension. *Reading Research Quarterly*, 497-504.
- Boscolo, M. & Mason, L. (2003). Topic Knowledge, Text Coherence, and Interest: How They Interact in Learning From Instructional Texts. *The Journal of Experimental Education*, 71(2), 126–148.
- CentiQ, Wijzer in geldzaken, Stichting Pensioen kijker.nl & TNS NIPO. (2009). *Nieuw meetinstrument: 'De pensioenbewustzijn-meter'*. Den Haag: Wijzer in geldzaken.
- Clinton, V. & van den Broek, P. (2012). Interest, inferences, and learning from texts. *Learning and Individual Differences*, 22, 650–663.
- Hidi, S. (1990). Interest and its contribution as a mental resource for learning. *Review of Educational Research*, 60(4), 549-571.
- Hidi, S. E., & McLaren, J. A. (1991). Motivational factors and writing: The role topic interestingness. *European Journal of Psychology of Education*, 6(2), 187–197.
- Naceur, A. & Schiefele, U. (2005). Motivation and learning - The role of interest in construction of representation of text and long term retention: Inter- and intraindividual analyses. *European Journal of Psychology of Education*, 20(2), 155-170.
- Schiefele, U. (1991). Interest, learning, and motivation. *Educational Psychologist*, 26(3&4), 299–323.

Schiefele, U. (1999). Interest and learning from text. *Scientific Studies of Reading*, 3(3), 257–279.

TNS NIPO. (2012). *Pensioenbewustzijn: Werkgevers spelen cruciale rol bij vergroten pensioenbewustzijn*. Den Haag: Wijzer in geldzaken.

Tobias, S. (1994). Interest, prior knowledge, and learning. *Review of Educational Research*, 64(1), 37-54.

Visser, J., Oosterveld, P., Kloosterboer, M. (2012). *Pensioencommunicatie: behoeften en barrières*. Amsterdam: TNS NIPO.

VSNU. (2012). *Factsheet Arbeidsmarkt - Universitair onderwijs goed voor werk en welzijn!*. Retrieved from [http://www.vsnu.nl/files/documenten/Factsheets/06_Factsheet -
_Arbeidsmarkt.pdf](http://www.vsnu.nl/files/documenten/Factsheets/06_Factsheet_-_Arbeidsmarkt.pdf).

Bijlagen

Bijlage A: Interesstoets - vooraf	P. 35
Bijlage B: Pensioentoets (voorkennis)	P. 37
Bijlage C: Schriftelijke inleiding & vragen UPO begripstoets	P. 44
Bijlage D: Uniform Pensioen Overzicht (UPO) + toelichting	P. 49
Bijlage E: Juiste antwoorden begripstoets	P. 56
Bijlage F: Woordenschattoets	P. 60
Bijlage G: Interesstoets - achteraf	P. 69

Bijlage A: Motivatietoets – vooraf

Uw houding tegenover pensioenen en pensioeninformatie

Hieronder worden u enkele vragen voorgelegd over uw pensioen en het UPO. Wilt u aangeven in hoeverre u het eens of oneens bent met de stellingen, en bij de laatste vraag een van de alternatieven kiezen? Dank u wel!

1

Ik maak regelmatig tijd vrij om met mijn pensioen bezig te zijn.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee eens						Zeer mee oneens

2

Ik vind het belangrijk dat ik na mijn pensionering ruim kan leven.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee eens						Zeer mee oneens

3

Ik heb mij nog nooit in mijn pensioen verdiept.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee eens						Zeer mee oneens

4

Vergeleken met mijn financiën op dit moment vind ik mijn pensioen minder belangrijk.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee eens						Zeer mee oneens

5

Ik vind het vervelend om na te denken over pensionering en ouder worden.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee eens						Zeer mee oneens

6

Ik wil graag precies weten hoe hoog later mijn pensioeninkomen zal zijn.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee eens						Zeer mee oneens

7

Ik ben bang voor de mogelijkheid dat ik later niet rond kan komen van mijn pensioen.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee eens						Zeer mee oneens

8

Ik heb een helder beeld van hoe mijn leven eruit ziet zodra ik met pensioen ga.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee eens						Zeer mee oneens

9

Ik vind het belangrijk dat mijn pensioen goed is geregeld.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee eens						Zeer mee oneens

10

Ik zie er tegenop om mij in mijn pensioen te verdiepen.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee eens						Zeer mee oneens

11

Wat betreft mijn financiële toekomst wil ik zo min mogelijk aan toeval overlaten.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee eens						Zeer mee oneens

12

In hoeverre leest u uw jaarlijks pensioenoverzicht?

Omcirkel het antwoord dat het meest overeenkomt met uw eigen situatie.

- A** Ik heb nog nooit een pensioenoverzicht ontvangen.
- B** Ik gooi het direct weg.
- C** Ik kijk er niet naar en stop het direct bij mijn administratie.
- D** Ik kijk er globaal naar en stop het dan bij mijn administratie.
- E** Ik kijk er bewust naar en vraag me af of ik met dit bedrag straks voldoende inkomen heb.

Bijlage B: Pensioentoets (voorkennis)

Vragen over pensioenen

Henk Pander Maat – Uil OTS Universiteit Utrecht

Cursief: het goede antwoord

A Wat is pensioen en wat is een pensioenregeling?

1.

Er zijn drie manieren om inkomen voor de oude dag op te bouwen. Uw werkgever kan pensioen regelen en u kunt zelf pensioen regelen. Wat is de derde soort oudedagsvoorziening?

- a. *Pensioen dat de overheid regelt*
- b. Pensioen van een buitenlands pensioenfonds
- c. Pensioen voor zelfstandige ondernemers
- d. Pensioen dat de bedrijfstak regelt
- e. Ik weet het niet

2.

Anneke heeft in de pensioenregeling van het bedrijf waar ze werkt een zogenoemde **premieovereenkomst**. Wat houdt dat in?

- a. De werkgever betaalt de hele premie voor het pensioen
- b. Hoeveel premie de werkgever betaalt, hangt af van de prestaties van de individuele werknemer
- c. *De hoogte van de premie staat vast, de uitkering staat pas vast bij pensionering*
- d. De hoogte van het pensioen hangt af van de ingelegde premie
- e. Ik weet het niet

3.

Theo heeft in de pensioenregeling van het bedrijf waar hij werkt een zogenoemde uitkeringsovereenkomst **volgens het middelloonsysteem**. Wat houdt dat in?

- a. Het pensioen wordt gebaseerd op het loon dat de gemiddelde Nederlandse werknemer verdient
- b. *Het pensioen wordt gebaseerd op het gemiddelde loon dat hij in zijn loopbaan heeft verdiend*
- c. Het pensioen is gelijk aan het loon dat hij in het midden van zijn loopbaan heeft verdiend, dat wil zeggen tussen zijn 35ste en 50ste jaar
- d. Het pensioen is gelijk aan het loon dat de gemiddelde Nederlandse werknemer verdient
- e. Ik weet het niet

4.

In hoeverre hebben pensioenfondsen geld in aandelen belegd?

- a. Alle pensioenfondsen beleggen het geld voor 30-40% in aandelen
- b. *Een redelijk aantal pensioenfondsen belegt voor 30-40% in aandelen*
- c. Pensioenfondsen beleggen hun vermogen meestal voor niet meer dan 10% in aandelen
- d. Pensioenfondsen beleggen alleen zonder risico, dus niet in aandelen
- e. Ik weet het niet

5.

Hangt de hoogte van uw pensioen af van de volgende factoren?

a)	Hoeveel dagen per week u werkt	Ja / Nee / Ik weet het niet
b)	Of u getrouwd bent	Ja / Nee / Ik weet het niet
c)	Hoeveel u per uur verdient	Ja / Nee / Ik weet het niet
d)	Of u kinderen hebt	Ja / Nee / Ik weet het niet
e)	Hoeveel pensioen uw partner heeft	Ja / Nee / Ik weet het niet
f)	Hoeveel jaren u werkt	Ja / Nee / Ik weet het niet

6.

Wat zijn **deelnemers** aan een pensioenregeling?

- a. Werknemers bij werkgevers die deelnemen aan de regeling
- b. Ex-werknemers die inmiddels pensioen krijgen
- c. Zowel a. als b.
- d. Noch a. noch b.
- e. Ik weet het niet

B Wie heeft recht op AOW en pensioen?

7.

Michel bereikt de leeftijd waarop je normaal gesproken AOW zou krijgen. Hij heeft de Franse nationaliteit, maar woont al ongeveer 25 jaar in Nederland. Hoe zit het met de AOW van Michel?

- a. Michel krijgt geen AOW.
- b. *Michel krijgt wel AOW, maar ongeveer de helft.65*
- c. Michel krijgt AOW als hij minstens 20 jaar in Nederland een baan heeft gehad
- d. Michel krijgt de volle AOW.
- e. Ik weet het niet

8.

Janny heeft haar hele leven in Nederland gewoond. Nu ze de AOW-leeftijd heeft bereikt, besluit ze te verhuizen naar het buitenland. Kan zij ook AOW krijgen als ze in een ander land woont?

- a. Nee
- b. Ja, maar alleen in Europese landen
- c. *Ja, maar alleen als dat land met Nederland afspraken heeft over de AOW-regels*
- d. Ja, dat kan in elk land
- e. Ik weet het niet

C De hoogte van pensioen en AOW

9.

Kees gaat met pensioen. Hij verwacht dat zijn pensioenuitvoerder hem 70% van zijn laatstverdiende loon uitbetaalt. Toch krijgt hij minder van zijn pensioenuitvoerder. Hoe kan dat?

- a. Het vakantiegeld telt nooit mee bij de berekening van het pensioen
- b. *Het pensioen wordt niet afgestemd op het hele loon, maar op een lager bedrag; er komt immers nog AOW bij*
- c. De 70% geldt alleen als Kees gehuwd zou zijn
- d. Er kan geld worden gereserveerd voor het partnerpensioen van ex-echtgenoten
- e. Dat weet ik niet

10.

Fatima werkt een halve werkweek. Wat zou het voor haar pensioen uitmaken als ze de hele week zou werken?

- a. *Dan zou ze twee keer zo veel pensioen hebben*
- b. Dan zou ze minder dan twee keer zo veel pensioen hebben want de AOW wordt van het pensioensalaris afgetrokken
- c. Per uur bouwt een deeltijder meer pensioen op dan een voltijder. Fatima krijgt daarom als voltijder minder dan twee keer zo veel pensioen dan wanneer ze een halve week werkt
- d. Niets
- e. Ik weet het niet

11.

Als u bijverdient tijdens uw pensioen, worden de inkomsten dan afgetrokken van het pensioen?

- a. De inkomsten worden verrekend met de AOW
- b. De inkomsten worden verrekend met de (pre-)pensioenuitkering
- c. Zowel a. als b.
- d. *Noch a. noch b.*
- e. Ik weet het niet

12.

Maakt het voor AOW en pensioen verschil of iemand wel of niet getrouwd is met zijn of haar levenspartner?

- a. Nee
- b. *Alleen voor AOW maakt dat verschil*
- c. Alleen voor pensioen maakt dat verschil
- d. Voor zowel AOW als pensioen maakt dat verschil
- e. Ik weet het niet

13.

Krijgt iemand met een hoog pensioen minder AOW?

- a. *Nee, de AOW wordt niet lager voor mensen met een hoog pensioen*
- b. Ja, wie een pensioen heeft van boven de 50.000 euro per jaar wordt met ingang van 2014 gekort op de AOW
- c. Ja, wie een pensioen heeft van boven de 100.000 euro per jaar wordt met ingang van 2014 gekort op de AOW
- d. Ja, als uw echtgenoot en u allebei een pensioen van boven de 50.000 euro per jaar hebben wordt u beiden gekort op de AOW
- e. Ik weet het niet

D Levensmomenten die pensioen raken

14.

Silvia heeft een nieuwe baan. Daar gaat ze deelnemen in een nieuwe pensioenregeling. Wat doet ze met het pensioen dat is opgebouwd in haar oude baan?

- a. Dat moet ze laten staan bij de oude pensioenuitvoerder
- b. Dat moet ze meenemen naar haar nieuwe pensioenregeling
- c. *Ze mag zelf bepalen of ze het oude pensioen meeneemt*
- d. Ze krijgt de oude pensioenbijdragen terug en heeft dan geen rechten meer
- e. Ik weet het niet

15.

Welke van de volgende veranderingen in uw persoonlijke of werksituatie zijn van invloed op uw (toekomstige) pensioenrechten?

a)	Partner stopt met werken	<i>Ja / Nee / Ik weet het niet</i>
b)	Kinderen krijgen	<i>Ja / Nee / Ik weet het niet</i>
c)	Een erfenis krijgen	<i>Ja / Nee / Ik weet het niet</i>
d)	Binnen een bedrijf veranderen van bedrijfslocatie	<i>Ja / Nee / Ik weet het niet</i>
e)	Beëindigen van een samenlevingscontract	<i>Ja / Nee / Ik weet het niet</i>
f)	Promotie maken	<i>Ja / Nee / Ik weet het niet</i>
g)	Tijdelijk minder gaan werken in verband met zorgverlof	<i>Ja / Nee / Ik weet het niet</i>
h)	Overstappen op variabele werktijden	<i>Ja / Nee / Ik weet het niet</i>
i)	Parttime gaan werken	<i>Ja / Nee / Ik weet het niet</i>

16.

Wat is **waardeoverdracht**?

- a. Het overdragen van uw pensioenrechten naar uw nabestaanden
- b. Het omzetten van een hypotheek in een pensioen waarbij de waarde van uw huis gelijk staat aan de hoogte van uw pensioen
- c. *Het meenemen van pensioenrechten bij wisseling van werkgever*
- d. Het omzetten van een pensioen in een betaalrekening
- e. Ik weet het niet

17.

Wanneer ontstaat een **AOW-gat**?

- a. Als het eigen inkomen van een partner jonger dan 65 jaar afgetrokken wordt van de AOW
- b. Als iemand door te trouwen ineens minder AOW krijgt
- c. Als de partnertoeslag voor AOW'ers met een partner jonger dan 65 komt te vervallen
- d. *Als prepensioenregeling eindigt op 65 jaar, terwijl de AOW dan nog niet ingaat*
- e. Ik weet het niet

E Partnerpensioen

18.

Voor wie is er behalve uw partner nog meer pensioen geregeld als u komt te overlijden?

- a. *Uw (studerende of invalide) kinderen tot 27 of 30 jaar*
- b. Eventuele invalide broers en zussen tot 27 of 30 jaar
- c. Zowel a. als b.
- d. Noch a. noch b.
- e. Ik weet het niet

19.

Connie is gescheiden; heeft zij recht op een partnerpensioen als haar ex-partner overlijdt?

- a. Nee, partnerpensioen geldt alleen voor de echtgenoot op het moment van overlijden
- b. *Ja, behalve als het partnerpensioen op risicobasis was verzekerd*
- c. Ja, behalve als zij in het buitenland woont
- d. Nee
- e. Ik weet het niet

20.

Theo is vijf jaar geleden gescheiden; heeft hij recht op een deel van het pensioen van zijn ex-partner?

- a. Nee
- b. Alleen als dat bij de scheiding bepaald is
- c. *Als hij niets anders heeft afgesproken, heeft hij recht op de helft van het ouderdompensioen dat zijn ex tijdens hun huwelijk heeft opgebouwd*
- d. Sinds 2000 hebben mensen geen recht meer op het pensioen van ex-partners
- e. Ik weet het niet

F Keuzemogelijkheden bij pensionering

21.

Stel dat mijn pensioenregeling de keuze biedt om eerder met pensioen te gaan. Wat betekent het ongeveer voor de pensioenuitkering om een jaar vroeger met pensioen te gaan?

- a. Deze wordt ongeveer 2% lager
- b. Deze wordt ongeveer 4% lager
- c. Deze wordt ongeveer 7% lager
- d. *Deze wordt ongeveer 10% lager*
- e. Ik weet het niet

22.

Stel, u bent getrouwd en u wilt het pensioen dat u heeft opgebouwd voor uw partner inruilen voor eigen pensioen. Kan dat?

- a. U mag nooit partnerpensioen inruilen tegen eigen pensioen
- b. Ja, dat mag
- c. *Ja, dat mag, tenminste als uw partner toestemming geeft*
- d. Nee, dat mag niet tenzij dat uitdrukkelijk in de pensioenovereenkomst geregeld is
- e. Ik weet het niet

23.

Kunt u ervoor kiezen om uw pensioen te laten variëren in hoogte?

- a. Nee
- b. Ja, u kunt in uw eerste pensioenjaren een lagere uitkering kiezen en in de latere jaren een hogere
- c. Ja, u kunt in uw eerste pensioenjaren een hogere uitkering kiezen en in de latere jaren een lagere
- d. *Zowel b. als c. zijn mogelijk*
- e. Ik weet het niet

G Pensioen en crisis

24.

Waarom hebben pensioenfondsen last van de lage rente?

- a. Omdat zij door die lage rente weinig rendement hebben op hun pensioenbeleggingen
- b. *Omdat zij bij een lage rente veel geld in kas moeten hebben om later de pensioenen te kunnen betalen*
- c. Omdat mensen bij een lage rente minder pensioenpremie hoeven te betalen
- d. Omdat er bij een lage rente meer mensen vervroegd met pensioen gaan
- e. Ik weet het niet

25.

Kan mijn pensioenfonds net als een bank in problemen komen omdat mensen hun geld weghalen?

- a. Ja
- b. *Nee, bij een pensioenfonds kunt u uw geld helemaal niet weghalen*
- c. Bij sommige fondsen kan dit, bij andere niet
- d. Bij pensioenverzekeraars kan dit niet, bij pensioenfondsen wel
- e. Ik weet het niet

Bijlage C: Schriftelijke inleiding & vragen UPO begripstoets

Universiteit Utrecht

Geachte deelnemer,

Nogmaals hartelijk dank voor uw deelname aan dit onderzoek! U krijgt zo meteen van de proefleider een pensioenoverzicht voor een zekere *A. de Vries*. Het gaat hier om Anna/Albert de Vries, die getrouwd is met Bert/Bea de Vries. We willen u vragen om zich te verplaatsen in deze Anna/Albert, en voor haar een aantal vragen te beantwoorden.

Het overzicht is gemaakt door Stichting Bedrijfstakpensioenfonds Textielverzorging (SBT). Dat is het pensioenfonds voor de textielverzorging, de bedrijfstak waarin Anna/Albert werkt. In die bedrijfstak vallen wasserijen, stomerijen en dergelijke. Alle bedrijven in deze sector doen verplicht mee aan de pensioenregeling van SBT.

U krijgt de vragen telkens op een kaartje te lezen. Vervolgens probeert u met behulp van het pensioenoverzicht of de toelichting het antwoord te vinden. U geeft mondeling het antwoord. Als u het niet kunt vinden dan zegt u dat gewoon.

Terwijl u werkt, noteert de proefleider een paar gegevens over hoe u te werk gaat. Laat u daardoor niet van de wijs brengen. Onthoud ook dat dit geen examen is. Als iets moeilijk is, dan ligt dat meer aan de tekst dan aan u. Pensioenen kunnen ingewikkeld zijn, dat weten we heel goed. Dit onderzoek gaat erover hoe we teksten over pensioenen uiteindelijk kunnen verbeteren.

Als u deze brief uit hebt, krijgt u zo meteen eerst een halve minuut om het Uniform Pensioenoverzicht van A. de Vries door te bladeren. Daarna geeft de proefleider u de eerste vraag. Als u helemaal klaar bent met een vraag, geeft u het kaartje weer terug.

Vraag 1

Wat betekent: 'Pensioengrondslag' ?

Vraag 2

Wat betekent: 'Opbouwpercentage' ?

Vraag 3

Stel, Anna de Vries blijft tot haar 65ste dit werk doen.

- A) Hoeveel pensioen krijgt zij dan van SBT?
- B) Is dit een netto bedrag?
- C) Wat is de exacte datum dat dit pensioen begint te lopen?

Vraag 10

- A) Stel, Anna de Vries is 1 januari 2013 in een andere bedrijfstak gaan werken. Hoeveel pensioen krijgt zij dan van SBT?
- B) Hoeveel pensioen krijgt Anna van SBT ongeveer als zij een jaar later, op 1 januari 2014 in een andere bedrijfstak gaat werken?
- C) Stel, Anna de Vries is 1 januari 2013 bij een andere wasserij gaan werken. Wat betekent dat voor haar pensioen?

Vraag 13

Stel dat Anna in februari 2014 half zou gaan werken, en doet dat tot haar 65ste.

Wat betekent dat voor haar pensioen daarna?

Vraag 6

Stel, Anna blijft tot haar pensioen werken in haar huidige baan en overlijdt op 67-jarige leeftijd. Haar man Bert is 64 jaar en blijft met twee kinderen achter, die 17 en 25 jaar oud zijn. Het oudste kind is net gaan werken na een studie.

- A) Wat krijgt haar man aan pensioen?
- B) Voor hoe lang krijgt haar man dit?
- C) Heeft haar man recht op ANW? Waarom wel/niet?
- D) Wat krijgen de kinderen aan pensioen?
- E) Voor hoe lang krijgen de kinderen pensioen?

Vraag 7

Anna gaat op 1 januari 2014 in een andere bedrijfstak werken. Anderhalf jaar later overlijdt zij, op 64-jarige leeftijd. Haar man Bert blijft achter met twee kinderen van 13 en 15, maar die zijn niet van Anna, maar van zijn eerste vrouw.

Wat krijgt Anna's man aan pensioen van SBT?

Vraag 8

Stel dat Anna niet getrouwd was met Bert, maar drie maanden voor haar overlijden met hem is gaan samenwonen.

Zou hij dan ook pensioen krijgen na Anna's overlijden?

Vraag 4

Stel dat Anna volgende maand een ongeluk krijgt, en helemaal niet meer kan werken.

- A) Uit welke onderdelen bestaat dan haar inkomen?
- B) Hoe hoog is haar totale inkomen dan ongeveer?

Vraag 5

Stel dat Anna volgende maand in een andere bedrijfstak gaat werken. Een jaar later krijgt ze een ongeluk waardoor ze helemaal niet meer kan werken.

Heeft zij recht op een aanvulling op de WIA-uitkering van SBT?

Vraag 9

Stel dat Anna op 1 januari 2014 met pensioen wil.

- A) Is dat mogelijk?
- B) Zo ja, wat betekent dat voor haar pensioen? Waarom?

Vraag 14

Waarvoor kan Anna de informatie over pensioenaangroei gebruiken?

Vraag 11

- A) Is Anna's pensioen dit jaar aangepast aan de stijging van de salarissen in de bedrijfstak?
- B) Met hoeveel procent is Anna's pensioen bij het begin van de jaren 2009, 2010 en 2011 achtergebleven bij de stijging van de salarissen?

Vraag 12

- A) Wat voor soort pensioenregeling heeft Anna?
- B) Wat houdt zo'n soort regeling in?

Bijlage D: Uniform Pensioen Overzicht (UPO) + toelichting

SBTPensioenfonds SBT Uniform Pensioenoverzicht 2013

BEWAAR UW PENSIOENOVERZICHT ZORGVULDIG. LEES OOK DE TOELICHTING. DEZE IS ONDERDEEL VAN HET UNIFORM PENSIOENOVERZICHT.

Voor wie is dit pensioenoverzicht bedoeld?

Voor u A de Vries geboren op 21 februari 1951 BSN 1234 56 789

Voor uw partner B de Vries

Op welke gegevens is uw pensioenoverzicht gebaseerd?

	Pensioengevend	Deeltijdpercentage
Uw werkgever op 31 december 2012	salaris	
Wasserij Fontix	€ 40 601	100%
Start pensioenopbouw	1 december 1990	
Franchise	€ 17 300	
Pensioengrondslag	€ 23 301	
Opbouwpercentage	1,75%	

Welk pensioen kunt u verwachten?

Bij pensionering

Let op: alle vermelde bedragen zijn bruto bedragen per jaar. Hierover moeten nog premies en belasting worden betaald.

Te bereiken pensioen

Als u uw huidige dienstverband voortzet tot 65-jarige leeftijd ontvangt u

vanaf 65 jaar zolang u leeft € 17 158 exclusief AOW

Opgebouwd pensioen per 31 december 2012

Als uw deelname in de SBT-pensioenregeling op 31 december 2012 zou zijn beëindigd, ontvangt u

vanaf 65 jaar zolang u leeft € 14 902 exclusief AOW

Let op: een scheiding of beëindiging van een geregistreerd partnerschap kan invloed hebben op de hoogte van het door u te ontvangen pensioen. Zie ook de toelichting.

Bij overlijden tijdens uw deelneming in de pensioenregeling

Bij uw overlijden vóór uw pensioendatum	
Uw partner ontvangt	
vanaf uw overlijden tot zijn/haar 65-jarige leeftijd	€ 9 542 exclusief Anw
vanaf zijn/haar 65-jarige leeftijd zolang hij/zij leeft	€ 9 542 exclusief AOW
Heeft uw partner geen recht op een (volledige) Anw, dan ontvangt uw partner tot zijn of haar 65 ^{ste} leeftijd Anw-compensatie van SBT. Deze is maximaal	€ 10 512
Uw ex-partner ontvangt	€ 6 705
Uw kinderen ontvangen per kind	
vanaf uw overlijden tot zijn/haar 18-jarige leeftijd	€ 1 893
of als uw kind studeert of invalide is tot zijn/haar 27-jarige leeftijd	€ 1 893

Bij uw overlijden na uw pensioendatum	
Uw partner ontvangt	
vanaf uw overlijden tot zijn/haar 65-jarige leeftijd	€ 8 543 exclusief Anw
vanaf zijn/haar 65-jarige leeftijd zolang hij/zij leeft	€ 8 543 exclusief AOW
Uw ex-partner ontvangt	€ 6 705
Uw kinderen ontvangen per kind	
vanaf uw overlijden tot zijn/haar 18-jarige leeftijd	€ 1 893
of als uw kind studeert of invalide is tot zijn/haar 27-jarige leeftijd	€ 1 893

Bij overlijden na beëindiging van uw deelneming in de pensioenregeling

Bij uw overlijden vóór uw pensioendatum	
Uw partner ontvangt	
vanaf uw overlijden tot zijn/haar 65-jarige leeftijd	€ 3 379 exclusief Anw
vanaf zijn/haar 65-jarige leeftijd zolang hij/zij leeft	€ 3 379 exclusief AOW
Uw ex-partner ontvangt	€ 6 705
Uw kinderen ontvangen per kind	
vanaf uw overlijden tot zijn/haar 18-jarige leeftijd	€ 1 249
of als uw kind studeert of invalide is tot zijn/haar 27-jarige leeftijd	€ 1 249

Bij uw overlijden na uw pensioendatum	
Uw partner ontvangt	
vanaf uw overlijden tot zijn/haar 65-jarige leeftijd	€ 2 679 exclusief Anw
vanaf zijn/haar 65-jarige leeftijd zolang hij/zij leeft	€ 2 679 exclusief AOW
Uw ex-partner ontvangt	€ 6 705
Uw kinderen ontvangen per kind	
vanaf uw overlijden tot zijn/haar 18-jarige leeftijd	€ 1 249
of als uw kind studeert of invalide is tot zijn/haar 27-jarige leeftijd	€ 1 249

Bij arbeidsongeschiktheid

Bij arbeidsongeschiktheid ontvangt u een aanvulling op de WIA-uitkering die u van de overheid krijgt.

Als u duurzaam en volledig arbeidsongeschikt wordt, ontvangt u vanaf de ingang van de WIA-uitkering tot 65 jaar: € 7887 exclusief WIA

Kijk in de toelichting voor meer informatie, ook over de gevolgen van arbeidsongeschiktheid voor de verdere opbouw van uw pensioen.

Keuzemogelijkheden

Wilt u weten welke keuzemogelijkheden u hebt binnen uw pensioenregeling? Kijk dan in de toelichting.

Wat is uw pensioenaangroei?

Factor A

Pensioenaangroei in 2012 € 408

Kijk in de toelichting voor meer informatie

Hoe houdt uw pensioen zijn waarde?

Pensioenfonds SBT probeert uw pensioen elk jaar te verhogen. Dit heet indexering. Pensioenfonds SBT wil met deze verhoging de ontwikkeling van de lonen in de sector van de textielverzorging volgen. Het bestuur van het pensioenfonds besluit elk jaar of uw pensioen wordt verhoogd. Het is dus niet zeker of uw pensioen in de toekomst wordt verhoogd en ook niet met hoeveel. Voor verhoging is geen geld apart gezet. Als het bestuur besluit uw pensioen te verhogen, dan wordt die verhoging gedeeltelijk betaald uit premie en gedeeltelijk uit opbrengsten van beleggingen. Het bestuur kijkt bij zijn jaarlijkse besluit over verhoging of er voldoende geld is om de loonontwikkeling in de sector te volgen. De lonen in de sector X stegen in 2011 gemiddeld met 1,5%. Er was onvoldoende geld om uw pensioen per 1 januari 2012 te verhogen. De afgelopen drie jaar heeft het pensioenfonds uw pensioen als volgt verhoogd.

Datum	Verhoging/indexering	Loonstijging	Prijsstijging
01-01-2011	0,5%	3%	1%
01-01-2010	0%	3,5%	2,5%
01-01-2009	2%	2%	1,5%

Toelichting

Wat hebt u aan het Uniform Pensioenoverzicht?

Het Uniform Pensioenoverzicht geeft u duidelijkheid over wat u krijgt bij pensionering en arbeidsongeschiktheid. In dit overzicht staat ook wat uw eventuele partner en/of kinderen krijgen als u overlijdt. Dit pensioenoverzicht ontvangt u elk jaar. Zo krijgt u snel een duidelijk inzicht in uw huidige en toekomstige pensioensituatie.

Wij adviseren u om dit overzicht te bewaren, samen met de overzichten die u van andere pensioenuitvoerders ontvangt. Zo houdt u een helder overzicht van uw pensioen. Op www.mijnpensioenoverzicht.nl staan al uw pensioenen van de verschillende pensioenuitvoerders bij elkaar. Op www.pensioen kijker.nl vindt u algemene informatie over pensioen.

De uitkeringen op het pensioenoverzicht zijn brutobedragen per jaar. Dat betekent dat daarover premies en belasting betaald moeten worden. Hoeveel dat is, is afhankelijk van uw persoonlijke omstandigheden.

Welke gebeurtenissen beïnvloeden uw pensioen?

Sommige gebeurtenissen in uw leven hebben invloed op uw pensioen. Bijvoorbeeld arbeidsongeschikt worden en overlijden. Wat de invloed daarvan is, ziet u terug op het pensioenoverzicht. Maar ook trouwen, samenwonen, scheiden en veranderen van baan hebben gevolgen voor uw pensioen of nabestaandenpensioen. Meer weten? Neem dan contact op met de klantenservice van het Pensioenfonds SBT.

Het karakter van uw pensioenregeling

Welke pensioenregeling hebt u?

Uw pensioenregeling is een uitkeringsovereenkomst in de vorm van een middelloonregeling. Bij middelloon bouwt u elk jaar pensioen op over uw bruto jaarsalaris. U ontvangt dus een pensioen dat is gebaseerd op het gemiddelde salaris dat u heeft verdiend. Het gaat hierbij om het gemiddelde salaris tijdens de jaren dat u deelneemt in deze pensioenregeling.

Op welke gegevens is uw pensioenoverzicht gebaseerd?

Pensioengevend salaris

Uw bruto jaarsalaris (op basis van een volledig dienstverband) dat meetelt voor uw pensioenopbouw. Het pensioenreglement bepaalt welke delen van het salaris meetellen voor de pensioenopbouw en dus pensioengevend zijn. Wilt u weten welke delen van het salaris meetellen voor de pensioenopbouw en dus pensioengevend zijn? Vraag uw werkgever ernaar. In dit pensioenoverzicht zijn we uitgegaan van het laatst bekende salaris in 2012 dat uw werkgever aan ons heeft doorgegeven.

Deeltijdpercentage

Het percentage dat u werkt in verhouding tot een volledig dienstverband. Een voorbeeld: iemand werkt halve dagen (20 uur per week) en een voltijd dienstverband is 40 uur. Dan is het deeltijdpercentage 50%.

Start pensioenopbouw

De datum vanaf wanneer u deelneemt aan deze pensioenregeling.

Franchise

Het deel van uw pensioengevend salaris waarover u geen pensioen opbouwt. U bouwt hierover geen pensioen op, omdat u vanaf uw 65ste een AOW-uitkering ontvangt van de overheid.

Pensioengrondslag

Uw pensioengevend salaris min de franchise.

Opbouwpercentage

Het percentage van de pensioengrondslag dat u per jaar aan pensioen opbouwt.

Welk pensioen kunt u verwachten?

Opgebouwd pensioen per 31 december 2012

Dit is het bedrag aan jaarlijks pensioen dat u tot 31 december 2012 heeft opgebouwd. Stel dat uw dienstverband is beëindigd op 31 december 2012, dan is dit de uitkering die u kunt verwachten als u met pensioen gaat.

Te bereiken pensioen

Dit is het bedrag aan jaarlijks pensioen dat u ontvangt vanaf de pensioenleeftijd die op het pensioenoverzicht staat. U ontvangt dit bedrag als u tot die leeftijd blijft werken en pensioen blijft opbouwen in uw huidige pensioenregeling. Daarbij gaan we er vanuit dat de omstandigheden die staan onder 'Op welke gegevens is uw pensioenoverzicht gebaseerd?' niet zullen wijzigen. Uw pensioen gaat in op de eerste dag van de maand waarin u de pensioenleeftijd bereikt.

Bij overlijden

Bij uw overlijden hebben uw partner en kinderen recht op een uitkering.

Partnerpensioen

Onder partner wordt verstaan degene met wie u voor uw pensionering gehuwd bent of een geregistreerd partnerschap bent aangegaan, of de partner met wie u samenwoont. In dat laatste geval dient dat partnerschap te zijn vastgelegd in een notariële akte die zes maanden oud is, of moet aantoonbaar gemaakt kunnen worden dat u en uw partner al vijf jaar een gezamenlijke huishouding hebben. U bent verplicht de gegevens van uw partner door te geven aan ons.

Uw partner krijgt de uitkering die in dit pensioenoverzicht staat, als u nog in SBT deelneemt wanneer u overlijdt. Is uw deelneming beëindigd? Dan wordt de uitkering bij overlijden lager. Hoeveel lager is afhankelijk van de tijd die u bij SBT heeft deelgenomen.

Hoe hoog de uitkering is bij uw overlijden, kan afhankelijk zijn van het moment van overlijden: vóór of na uw pensioendatum. Daarom wordt in het overzicht de hoogte van de uitkering(en) in de verschillende situaties genoemd.

Scheiding

In het pensioenoverzicht ziet u hoeveel nabestaandenpensioen uw ex-partner(s) ontvangt/ontvangen bij uw overlijden.

Wezenpensioen

Het wezenpensioen wordt uitgekeerd aan ieder kind dat u heeft bij uw overlijden. Onder kinderen worden, naast uw eigen kinderen, ook verstaan stief- of pleegkinderen die als eigen kinderen worden onderhouden en opgevoed, mits daarmee is begonnen voor uw pensionering. Het wezenpensioen eindigt op 18-jarige leeftijd. Als het kind studeert of door ziekte of gebrek geen volledig eigen inkomen heeft, eindigt de uitkering op 27-jarige leeftijd.

Als ook uw partner die aanspraak heeft op partnerpensioen overlijdt, ontvangen uw kinderen een dubbele uitkering.

Anw

Bij uw overlijden hebben uw partner en/of kinderen mogelijk recht op een wettelijke uitkering van de overheid. Dat is geregeld via de Algemene nabestaandenwet (Anw). Uw achterblijvende partner kan in aanmerking komen voor een Anw-uitkering als hij of zij:

- jonger is dan 65 jaar en;
- is geboren voor 1950 of;
- een kind jonger dan 18 jaar heeft of;
- voor ten minste 45% arbeidsongeschikt is.

De hoogte van de Anw-uitkering voor uw partner hangt af van het inkomen van uw partner. De Anw-uitkering voor uw kinderen staat los van het inkomen van uw partner. Uw partner moet deze uitkering(en) aanvragen bij de Sociale Verzekeringsbank. Deze instantie regelt de Anw namens de overheid.

Krijgt uw partner géén of geen volledige Anw-uitkering? Dan krijgt hij of zij van SBT Anw-compensatie. Dat is maximaal 75% van de Anw-uitkering. In de meeste gevallen ontvangt uw partner Anw-compensatie tot 65 jaar. Maar hoeveel en hoelang uw partner Anw-compensatie krijgt, is afhankelijk van zijn of haar persoonlijke situatie. Bijvoorbeeld de leeftijd van uw partner. Als uw partner op het moment van uw overlijden jonger is dan 40 jaar en geen kinderen heeft, duurt de Anw-compensatie maar één jaar.

Bij arbeidsongeschiktheid

Bent u langer dan twee jaar ziek (wettelijk 104 weken) en voor 35% of meer arbeidsongeschikt verklaard? Dan komt u in aanmerking voor een uitkering bij arbeidsongeschiktheid. U ontvangt deze uitkering van het UWV namens de overheid op grond van de Wet Werk en Inkomen naar Arbeidsvermogen. De hoogte van deze uitkering hangt af van uw percentage arbeidsongeschiktheid en uw inkomen voordat u arbeidsongeschikt werd.

Naast deze uitkering en uw eventuele salaris ontvangt u van ons een aanvulling: het SBT-arbeidsongeschiktheidspensioen.

- a) SBT vult uw inkomen bij volledige arbeidsongeschiktheid aan tot maximaal 70% van uw salaris. Bij gedeeltelijke arbeidsongeschiktheid wordt het arbeidsongeschiktheidspensioen naar verhouding vastgesteld. Bij de vaststelling van het arbeidsongeschiktheidspensioen houdt het pensioenfonds rekening met de wettelijke uitkering die u van het UWV ontvangt.
- b) De dekking van deze verzekering eindigt wanneer u niet meer deelneemt in pensioenfonds SBT. Stopt u de deelneming terwijl u al een uitkering van ons ontvangt (dus als u arbeidsongeschikt bent), dan loopt uw uitkering gewoon door. Daarnaast gaat de opbouw van uw pensioen onder voorwaarden door zolang u arbeidsongeschikt bent.
- c) Voor de exacte inhoud van deze dekking, voorwaarden, arbeidsongeschiktheidspercentages en bijbehorende uitkeringspercentages verwijzen wij u door naar het pensioenreglement.

Keuzemogelijkheden

Uw pensioenregeling biedt u de onderstaande optie(s).

Partnerpensioen

Door een deel van uw Ouderdompensioen in te ruilen, kunt u uw eventuele partner na uw pensionering verzekeren van een hoger partnerpensioen. Het kan ook andersom: u kunt uw partnerpensioen geheel of gedeeltelijk inruilen voor een hoger ouderdompensioen. Als u hiervan gebruik wilt maken, moet uw verzoek hiertoe vanaf een halfjaar voor, doch uiterlijk op de (eventueel vervroegde) pensioendatum door SBT zijn ontvangen. Uiteraard moet ook uw eventuele partner toestemming verlenen voor deze inruil.

Eerder of later met pensioen

In overleg met uw werkgever kunt u ervoor kiezen om eerder of later met pensioen te gaan. Als u eerder met pensioen gaat wordt uw pensioenuitkering lager. Gaat u later met pensioen, dan wordt uw pensioenuitkering hoger. Als u uw pensioendatum wilt vervroegen of uitstellen moet u ten minste een halfjaar voor uw (eventuele vervroegde) pensioendatum een verzoek indienen bij SBT.

Hoog-laagpensioen

Tegen de tijd dat u met pensioen gaat kunt u er eenmalig voor kiezen om gedurende een aantal jaren eerst een hoger pensioen te ontvangen en daarna gedurende de rest van uw leven een lager pensioen te ontvangen. Ook kunt u de keuze andersom maken waarbij u gedurende een aantal jaren eerst een lager pensioen ontvangt en daarna gedurende de rest van uw leven een hoger pensioen ontvangt. Als u hiervan gebruik wilt maken, moet uw verzoek hiertoe ten minste een halfjaar voor uw (eventueel vervroegde) pensioendatum door SBT zijn ontvangen.

Deeltijdpensionering

In overleg met uw werkgever kunt u ervoor kiezen om eerder of later gedeeltelijk met pensioen te gaan. Dit kan alleen als u gedeeltelijk blijft werken. U moet uw verzoek hiervoor ten minste een half jaar voor de gewenste deeltijdpensioendatum indienen bij SBT.

Wat is uw pensioenaangroei?

Factor A

Wilt u weten hoeveel fiscale ruimte u heeft om uw pensioen aan te kunnen vullen met lijfrentes? Dan heeft uw het bedrag van de jaarlijkse pensioenaangroei, de factor A, nodig. Het bedrag op het pensioenoverzicht heeft u nodig voor uw belastingaangifte over het over het jaar 2012. Heeft u meerdere pensioenoverzichten ontvangen? Dan moet u de factor A bedragen op deze pensioenoverzichten bij elkaar optellen. Wilt u een berekening maken van uw fiscale ruimte? Gebruikt u dan het Rekenprogramma Lijfrente van de Belastingdienst. Dat vindt u op www.belastingdienst.nl.

Bijlage E: Juiste antwoorden begripstoets

UPO-vragen, geannoteerd

Henk Pander Maat

Opmerkingen vooraf

1 Minder belangrijke vragen

Wellicht kunnen niet alle vragen hieronder gesteld worden, in verband met de tijd. Dat moet de pretest leren. De vragen die wat minder belangrijk lijken, heb ik een *gegeven naast het nummer. Als we vragen moeten schrappen, kunnen we daaruit een keuze maken.

2 Soorten vragen

Ik heb erbij vermeld wat de lezer moet 'doen met' de tekst om de vraag te beantwoorden:

L	antwoord moet <i>letterlijk</i> worden opgelezen uit het eerste deel van het UPO
LT	antwoord moet <i>letterlijk</i> worden opgelezen uit de <i>toelichting</i>
P	antwoord vergt een <i>parafrase</i> van wat letterlijk in Deel 1 staat
PT	antwoord vergt een <i>parafrase</i> van wat letterlijk in de <i>toelichting</i> staat
T	antwoord is een <i>toepassing</i> van de inhoud van deel 1 op een voorbeeldsituatie
TT	antwoord is een <i>toepassing</i> van de inhoud van de <i>toelichting</i> op een voorbeeldsituatie
R	antwoord vergt een <i>redenering</i> op basis van informatie uit deel 1
RT	antwoord vergt een <i>redenering</i> op basis van informatie uit de <i>toelichting</i>
V	antwoord vergt <i>voorkennis</i> die niet te vinden is in deel 1 of de toelichting

Ik heb hieronder bepaalde vragen een letter P of PT gegeven die ook letterlijk voor te lezen zouden zijn. Doet iedereen dat, dan hebben we een L-vraag, geen P-vraag. Maar we moeten de proefpersonen zo ver krijgen dat ze het in eigen woorden zeggen. Soms kan dat nauwelijks: ik denk niet dat iemand andere woorden heeft voor de netto- en bruto-uitleg. Die geef ik dan ook een L.

Ik heb hieronder ernaar gestreefd om zoveel mogelijk toepassingsvragen te stellen, waarin de *algemene* informatie in de teksten worden gebruikt in een *concrete* situatie. Waarom is vraag 3a geen toepassingsvraag? Omdat er daar geen verschil in abstractie is tussen voorbeeldsituatie en tekst: 'dit werk blijven doen' is via een parafrase verbonden aan 'voortzetten van het huidige dienstverband'.

3 Meerdelige vragen

Er zijn meerdelige vragen bij (3a, 3b enz.). Dat betekent dat er over één voorbeeldsituatie meerdere vragen worden gesteld. Die vragen staan allemaal op hetzelfde kaartje.

4 Geen overlap tussen vraag en tekst

Ik heb letterlijke overlap tussen vraag en tekst vermeden, behalve als ik uitleg vraag van en term uit de tekst. Maar bij vraag 3b vraag ik bv. niet 'is dit een bruto bedrag?' of 'betaalt u premies en belastingen over dit bedrag?' en bij 3c spreek ik niet over de 'dag' waarop het pensioen 'ingaat' (zo staat het in de toelichting), maar over de datum waarop het pensioen begint te lopen.

5 Mannelijke en vrouwelijke versie; aanspreekvorm

Het UPO is bedoeld voor A de Vries, met als partner B de Vries. Ik stel voor om de vrouwelijke proefpersonen vragen te geven over Anna de Vries, en de mannelijke proefpersonen vragen over Albert de Vries. Dat maakt het wat makkelijker om zich te verplaatsen in de persoon in kwestie. Hieronder volgt de vrouwelijke versie. Als we het erover eens zijn, maken we de mannelijk versie.

In eerste instantie wilde ik de vragen in de tweede persoon gaan stellen, alsof de proefpersoon die persoon ook echt was. In principe een goed idee. Maar dan worden er erg veel vragen gesteld waarin de zinsnede 'u overlijdt' voorkomt, en dat kan minder aangenaam worden. Daarom heb ik toch de vragen in de derde persoon gesteld.

De vragenset

Pag	Nr Nieuw	Nr oud	Vraag	Soort	Antwoord (vet: trefwoorden)
1	1	1	Wat betekent 'pensioengrondslag'?	PT	<ul style="list-style-type: none"> - deel van mijn salaris - wordt gebruikt om te berekenen - mijn pensioenbijdrage
1	2	2	Wat betekent 'opbouwpercentage'?	PT	<ul style="list-style-type: none"> - percentage - van mijn pensioengrondslag - dat jaarlijks in mijn pensioen wordt gestopt
1	3a	3a	Stel, Anna de Vries blijft tot haar 65 ^{ste} dit werk doen. Hoeveel pensioen krijgt zij dan van SBT?	P (tekst); L (bedrag)	€17 158
1	3b	3b	Is dit een netto bedrag?	L	<ul style="list-style-type: none"> - Nee - een bruto bedrag
1	3c*	3c*	Wat is de exacte datum waarop dit pensioen begint te lopen?	TT	Op 1 februari 2016 / de eerste dag van de maand dat Anna 65 wordt
1	10a	4a	Stel, Anna de Vries is 1 januari 2013 in een andere bedrijfstak gaan werken. Hoeveel pensioen krijgt zij dan van SBT?	P (tekst); L (bedrag)	€14 902
1	10b*	4b*	Hoeveel pensioen krijgt Anna de Vries van SBT ongeveer als zij op 1 januari 2014 in een andere bedrijfstak gaat werken?	R	<ul style="list-style-type: none"> - Dat staat niet in dit UPO / ik vind het niet (op p2 kijkend) - Het enige wat zeker is: het is een bedrag tussen €17158 en €14902
1	10c	4c	Stel, Anna de Vries is 1 januari 2013 bij een andere wasserij gaan werken. Wat betekent dat voor haar pensioen?	R	<ul style="list-style-type: none"> - Niets - Omdat die wasserij een textielverzorgingsbedrijf is en dus ook bij SBT zit
1	13	5	Stel dat Anna in februari 2014 half zou gaan werken, en blijft dat doen tot haar 65 ^{ste} . Wat betekent dat voor haar pensioen?	R	<ul style="list-style-type: none"> - Dat wordt lager - Maar niet de helft lager Vraag tbv het 2 ^e element zo nodig door ('hoeveel lager ongeveer?')
2	6a	6a	Stel, Anna blijft tot haar pensioen werken in haar huidige baan, en overlijdt op 67-jarige leeftijd. Haar man Bert is 64 jaar en blijft met twee kinderen achter, die 17 en 25 jaar oud zijn. Het oudste kind is net gaan werken na een studie. Wat krijgt haar man aan pensioen?	T	€8543
2	6b	6b	Voor hoe lang krijgt haar man dit?	T	Zo lang hij leeft
2	6c*	6c*	Heeft haar man Bert recht op Anw? Waarom wel/niet?	TT	<ul style="list-style-type: none"> - Ja - hij is jonger dan 65 - heeft een kind < 18
2	6d	6d	Wat krijgen de kinderen aan pensioen?	T	Het jongste kind krijgt €1 893
2	6e	6e	Voor hoe lang krijgen de	T	- Tot het 18 ^{de} jaar

			kinderen pensioen?		<ul style="list-style-type: none"> - tenzij student invalide, dan uiterlijk tot het 27ste
2	7	7	Anna gaat op 1 januari 2014 in een andere bedrijfstak werken. Anderhalf jaar later overlijdt zij, op 64-jarige leeftijd. Haar man Bert blijft achter met twee kinderen van 13 en 15, maar die zijn niet van Anna, maar van zijn eerste vrouw. Wat krijgt Anna's man aan pensioen van SBT?	GT	<p>Instinker. Het UPO suggereert dat dit €3 379 is. Maar dat bedrag geldt alleen als Anna op 1 januari 2013 van bedrijfstak zou zijn veranderd en op 64-jarige leeftijd zou overlijden. Wat haar man krijgt nu zij een jaar later van bedrijfstak verandert, staat er niet in. Maar waarschijnlijk krijgt hij meer. Immers, de toelichting zegt onder 'partnerpensioen': "Gaat u uit dienst? Dan wordt de uitkering bij overlijden lager. Hoeveel lager is afhankelijk van de diensttijd die u bij SBT heeft deelgenomen."</p> <ul style="list-style-type: none"> - UPO zegt dit niet - Maar waarschijnlijk > 3379 - Want langer in dienst
2	8	8	Stel dat Anna niet getrouwd was met haar partner Bert, maar drie maanden voor haar overlijden met hem is gaan samenwonen. Zou hij dan ook pensioen krijgen na Anna's overlijden?	TT	<ul style="list-style-type: none"> - Nee, - want dan is het partnerschap niet vastgelegd in een akte van minstens een half jaar oud, - en kan ook niet aangetoond worden dat ze al 5 jaar een huishouding voeren
3	4a	9a	Stel dat Anna volgende maand een ongeluk krijgt, en helemaal niet meer kan werken. Uit welke onderdelen bestaat dan haar inkomen?	P	<ul style="list-style-type: none"> - Ten eerste WIA - WIA-aanvulling van SBT
3	4b*	9b*	Hoe hoog is haar totale inkomen dan ongeveer?	TT	<ul style="list-style-type: none"> - Ongeveer 70% van haar salaris - want tot die hoogte vult SBT haar WIA aan
3	5	10	Stel dat Anna volgende maand in een andere bedrijfstak werken. Een jaar later krijgt ze een ongeluk waardoor ze helemaal niet meer kan werken. Heeft zij recht op een aanvulling op de WIA-uitkering van SBT?	TT	<ul style="list-style-type: none"> - Nee - want de verzekering voor deze aanvulling houdt op als zij niet meer deelnemer is bij SBT
3	9a	11a	Stel dat Anna op 1 januari 2014 met pensioen wil. Is dat mogelijk?	PT	<ul style="list-style-type: none"> - Ja - in overleg met Fontix
3	9b	11b	Wat betekent dat voor haar pensioen? Waarom?	PT R	<ul style="list-style-type: none"> - Dat wordt lager - Omdat er twee jaar opbouw vervalt
3	14	12	Waarvoor kan Anna de informatie over pensioenaangroei gebruiken?	PT	Je hebt ieder jaar een bepaalde ruimte om buiten je werkgeverspensioen zelf extra pensioen op te bouwen met

				V	lijfrentes . Die ruimte hangt af van je jaarlijkse pensioenaangroei . Als die onder een bepaald bedrag blijft, heb je ruimte, anders niet. Dat kun je controleren op de site van de belastingdienst .
3	11a	13a	Is Anna's pensioen dit jaar aangepast aan de stijging van de salarissen in de bedrijfstak?	P	Nee, het is niet verhoogd.
3	11b*	13b*	Met hoeveel procent is Anna's pensioen bij het ingaan van 2009, 2010 en tot 2011 achtergebleven bij de stijging van de salarissen?	P	In 2009 niet in 2010 met 3,5% in 2011 met 2,5% Totaal 6%**
5	12	14	Wat voor soort pensioenregeling heeft Anna? Wat houdt zo'n soort regeling in?	LT PT LT PT	Een uitkeringsovereenkomst , dat wil zeggen dat je van tevoren weet wat je gaat krijgen (ipv dat alleen de premie vaststaat). Verder gaat het om een regeling op basis van het middelloodsysteem . Dat betekent dat de uitkering wordt gebaseerd op het gemiddelde salaris dat Anna heeft verdiend in de jaren bij SBT.

**Dit is een ruwe schatting, die voorbijgaat aan het cumulatieve effect van verhogingen of het uitblijven daarvan. Bijvoorbeeld: de twee indexeringen zijn 2% en daarna nog eens 0.5%. Omdat de tweede indexering op een eerder verhoogd bedrag van toepassing is, telt dat op tot iets meer dan 2,5%: in feite gaat het om 2,51%. Dat effect is er ook bij de loonstijgingen van achtereenvolgens 2, 3,5, 3 en 1,5%. Reken je dat uit, dan zijn de lonen in vier jaar niet met 10% maar met 10,37% gestegen. Het loon is dus uiteindelijk 110,37% van wat het ooit was, het pensioengetal 102,51%. Deel je die twee, dan is het loongetal 7,7% hoger. Er is dus meer dan 7,5% verloren gegaan.

Bijlage F: Woordenschattoets

Wat is de betekenis van de vetgedrukte woorden?

Als je het niet weet, gok dan niet maar kies de laatste optie

1. Er kwam een **abrupt** einde aan ons gesprek.

- a. verrassend
- b. *plotseling*
- c. vervelend
- d. positief
- e. ik weet het niet

2. Zij was gisteren erg **recalcitrant**.

- a. opgewekt
- b. geërgerd
- c. *opstandig*
- d. meegaand
- e. ik weet het niet

3. De spreker was na de **interruptie** volledig uit zijn doen.

- a. belediging
- b. ruzie
- c. *onderbreking*
- d. stemming
- e. ik weet het niet

4. Dat is een **penetrante** geur.

- a. heerlijke
- b. zurige
- c. *doordringende*
- d. zoete
- e. ik weet het niet

5. Dit bedrijf moet **gesaneerd** worden.

- a. *gezond gemaakt*
- b. gemoderniseerd
- c. beëindigd
- d. uitgebreid
- e. ik weet het niet

6. De toestand is **precair**.

- a. totaal hopeloos
- b. erg vervelend
- c. geheel onder controle
- d. *zeer onzeker*
- e. ik weet het niet

7. Zijn bijdrage aan het werk is **marginaal**.

- a. groot
- b. *klein*
- c. positief
- d. negatief
- e. ik weet het niet

8. Die politicus heeft een **markant** gezicht.

- a. lelijk
- b. knap
- c. *opvallend*
- d. onopvallend
- e. ik weet het niet

9. Wat is nu de **moraal** van dat verhaal?

- a. *wat we ervan kunnen leren*
- b. hoe het afloopt
- c. hoe het gewaardeerd wordt
- d. hoe lang het is
- e. ik weet het niet

10. Op dit moment is **behoedzaamheid** het verstandigste.

- a. *voorzichtigheid*
- b. spoed
- c. overleg
- d. veiligheid
- e. ik weet het niet

11. Wat is de **status quo** in dit internationale conflict?

- a. *de toestand op dit moment*
- b. het belangrijkste moment
- c. de voorgeschiedenis
- d. de vooruitzichten voor de toekomst
- e. ik weet het niet

12. Die **dissidenten** krijgen veel aandacht van de pers.

- a. guerrillastrijders
- b. terroristen
- c. deelnemers aan een demonstratie
- d. *tegenstanders van het regime*
- e. ik weet het niet

13. Wie maken deel uit van deze **alliantie**?

- a. vriendengroep
- b. kerkgenootschap
- c. vereniging
- d. *bondgenootschap*
- e. ik weet het niet

14. De toeschouwers keken **apathisch**.

- a. *zonder emoties*
- b. enthousiast
- c. kritisch
- d. met veel emoties
- e. ik weet het niet

15. Zij is de **spil** van de familie

- a. Zij is het buitenbeentje
- b. Zij is het ieders lievelingetje
- c. *Alles draait om haar*
- d. Zij is het meest succesvol
- e. Ik weet het niet

16. Hij is een **demagoog**.

- a. iemand die veel doet voor de gewone man
- b. iemand die het volk laat mee beslissen
- c. iemand die het volk vertegenwoordigt in de Tweede Kamer
- d. *iemand die het volk misleidt*
- e. ik weet het niet

17. Zij heeft een **funeste** invloed op hem.

- a. heel goede
- b. *heel slechte*
- c. heel grote
- d. heel kleine
- e. ik weet het niet

18. In haar baan heeft zij af en toe te maken met **scrupules**.

- a. tegenslagen
- b. *gewetensbezwaren*
- c. stress
- d. verveling
- e. ik weet het niet

19. Dit gebouw is een **labyrint**.

- a. belangrijk historisch monument
- b. *doolhof waarin je makkelijk verdwaalt*
- c. betonnen, vierkante kolos
- d. luxe uitgevoerd paleis
- e. ik weet het niet

20. Ik houd niet zo van zijn **monologen**.

- a. bazige gedrag
- b. opschepperij
- c. *lange verhalen*
- d. rare streken
- e. ik weet het niet

21. Het **electoraat** zal daar niet blij mee zijn.

- a. het publiek
- b. de klanten
- c. de patiënten
- d. *de kiezers*
- e. ik weet het niet

22. Zijn uitspraken waren **ondubbelzinnig**.

- a. *duidelijk*
- b. onduidelijk
- c. vriendelijk
- d. onvriendelijk
- e. ik weet het niet

23. Heb je een **gratificatie** gekregen?

- a. verzoek om informatie
- b. uitnodiging
- c. vergunning
- d. *extra uitkering*
- e. ik weet het niet

24. Bij een **calamiteit** weten we niet of deze maatregelen voldoende zijn.

- a. verkeersongeluk
- b. tegenslag
- c. *ramp*
- d. overval
- e. ik weet het niet

25. Na de **omwenteling** verhuisde hij naar het platteland.

- a. oorlog
- b. verandering van baan
- c. scheiding
- d. *revolutie*
- e. ik weet het niet

26. De politici hebben veel **privileges**.

- a. worden goed betaald
- b. *hebben voorrechten*
- c. krijgen veel cadeaus
- d. hebben veel macht
- e. ik weet het niet

27. Zij bedoelde dat **ironisch**.

- a. *Zij bedoelde het omgekeerde*
- b. Zij bedoelde dat als kritiek
- c. Zij bedoelde dat aardig
- d. Zij bedoelde precies wat zij zei
- e. Ik weet het niet

28. Het is **billijk** dat hij dit terugbetaalt.

- a. waarschijnlijk
- b. nobel
- c. *redelijk*
- d. onterecht
- e. ik weet het niet

29. De sportvoorzieningen worden **versoerd**.

- a. *ingekrompen*
- b. uitgebreid
- c. verplaatst
- d. gehandhaafd
- e. ik weet het niet

30. Deze maatregel is pijnlijk voor **forensen**.
- a. mensen die dagelijks reizen met het openbaar vervoer
 - b. *mensen die heen en weer reizen tussen huis en werk*
 - c. mensen die naar andere landen reizen
 - d. mensen die met de auto reizen
 - e. ik weet het niet

31. Toen hij dat zei, ontstond er **tumult**.

- a. gelach
- b. gehuil
- c. *rumoer*
- d. blijdschap
- e. ik weet het niet

32. Als ik mensen toespreek, ben ik **nerveus**.

- a. opgewonden
- b. onzeker
- c. kalm
- d. *zenuwachtig*
- e. ik weet het niet

33. Hij wordt **humaan** behandeld.

- a. beleefd
- b. rechtvaardig
- c. *menselijk*
- d. gastvrij
- e. ik weet het niet

34. Hij stond bekend om zijn **doortastendheid**.

- a. slim en handig te werk gaan
- b. *snel en krachtig ingrijpen*
- c. overhaast te werk gaan
- d. bedachtzaam optreden
- e. ik weet het niet

35. In het journaal werden **navrante** beelden getoond.

- a. interessante
- b. *vreselijke*
- c. historische
- d. ontroerende
- e. ik weet het niet

36. Deze groepen zitten in een **coalitie**.

- a. conflict
- b. onderhandeling
- c. *samenwerking*
- d. moeilijke situatie
- e. ik weet het niet

37. Er ontstaat **fRICTIE** tussen Jan en Maria.

- a. begrip
- b. *onenigheid*
- c. verliefdheid
- d. concurrentie
- e. ik weet het niet

38. De **SEGREGATIE** in de Amsterdamse wijk de Bijlmer is toegenomen.

- a. misdaad
- b. overlast van vandalen
- c. samenwerking tussen groepen
- d. *gescheiden leven van groepen*
- e. ik weet het niet

39. Zijn huis is een **VESTING**.

- a. bijzonder groot huis
- b. erg luxe huis
- c. *goed beveiligd huis*
- d. afgelegen huis
- e. ik weet het niet

40. Zijn partij heeft een nieuwe **SLOGAN**.

- a. *leus, slagzin*
- b. beleidsprogramma
- c. website
- d. adviseur
- e. ik weet het niet

41. Het ontwerp ziet er in de **MAQUETTE** prachtig uit.

- a. proefexemplaar
- b. *model*
- c. plattegrond
- d. tekeningen
- e. ik weet het niet

42. Zijn komst in dit bedrijf heeft **consequenties**.

- a. oorzaken
- b. voordelen
- c. nadelen
- d. *gevolgen*
- e. ik weet het niet

43. Zij is **megalomaan**.

- a. *heeft grootheidswaan*
- b. is onzeker
- c. is somber
- d. is hyperactief
- e. ik weet het niet

44. Meteen op de aanslag volgden **represailles**.

- a. achtervolgingen
- b. arrestaties
- c. rechtszaken
- d. *wraakacties*
- e. ik weet het niet

45. Peter en Thea kochten een **sculptuur**.

- a. *beeldhouwwerk*
- b. schilderij
- c. plafondblamp
- d. zonnewijzer
- e. ik weet het niet

46. Zijn broer **betuttelde hem**.

- a. gaf hem opdrachten
- b. *beschermdde hem onnodig*
- c. bemoeide zich met zijn zaken
- d. gaf hem voortdurend kritiek
- e. ik weet het niet

47. Zij is misschien **een gegadigde**.

- a. iemand die ons goed gezind is
- b. iemand die uitgenodigd is
- c. *iemand die misschien geschikt is*
- d. iemand die gedupeerd is
- e. ik weet het niet

48. Mijn aanvraag werd na een week **ingewilligd**.

- a. *goedgekeurd*
- b. afgekeurd
- c. behandeld
- d. doorgestuurd
- e. ik weet het niet

49. Hun **rivaliteit** begint iedereen op te vallen.

- a. relatie
- b. goede vriendschap
- c. vijandschap
- d. *onderlinge concurrentie*
- e. ik weet het niet

50. Hij reageert **laks** op de problemen.

- a. snel
- b. verstandig
- c. onverstandig
- d. *gemakzuchtig*
- e. ik weet het niet

Bijlage G: Interesstoets - achteraf

TERUGBLIK

Tot slot vragen we u hoe u terugkijkt op dit onderzoek. Wilt u de volgende stellingen van een oordeel voorzien?

1

Het UPO is minder moeilijk te lezen dan ik dacht.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee						Zeer mee
eens						oneens

2

Een UPO bevat interessante informatie.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee						Zeer mee
eens						oneens

3

Ik voel er weinig voor om mij meer met mijn UPO te gaan bezighouden.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee						Zeer mee
eens						oneens

4

In het UPO staan dingen die eigenlijk iedereen zou moeten weten.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee						Zeer mee
eens						oneens

5

Ik snap minder van pensioenen dan ik eerst dacht.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee						Zeer mee
eens						oneens

6

Het UPO gaat grotendeels over onwaarschijnlijke situaties en is dus niet zo belangrijk.

1	2	3	4	5	6	7
Zeer mee						Zeer mee
eens						